Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálného východu

Bakalářská práce

Kateřina Malá

Chen Yunovo řízení čínské ekonomiky v době krizí 1949-1965

Chen Yun's leading of the Chinese Economy at the time of crisis 1949-1965

Praha 2016

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Jiří Hudeček, Ph.D., Ph.D

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Ing. Jiřímu Hudečkovi, Ph.D. za jeho ochotu, vstřícnost, cenné rady při vedení této bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30.6.2016 ……

podpis studenta

Abstrakt

Cílem této práce je popsat názory Chen Yuna, jednoho z nejvýznamnějších čínských komunistických vůdců a významnou postavu pro řízení čínské ekonomiky před Kulturní revolucí, na ekonomiku a správný způsob jejího vedení. Po představení Chen Yunovy kariéry v první kapitole následují tři kapitoly věnované nevýznamnějším událostem pro čínskou ekonomiku v letech 1949 až 1965, jedná se o poražení vysoké inflace, formulaci a implementaci Prvního pětiletého plánu hospodářského rozvoje a Velký skok.

Klíčová slova

Chen Yun; čínská plánovaná ekonomika; Velký skok

Abstract

The aim of the thesis is to describe the opinions of Chen Yun, one of the most influential Chinese communist leaders and a very important person for the Chinese economy before the Cultural revolution, on economy and correct way of economic governance. Introduction of Chen Yun's carreer in the first charter is followed by three other chapters devoted to the most important events for the Chinese economy in the period 1949 – 1965, these are curbing the inflation, formulation and implementation of the First Five-Year Plan and the Great Leap Forward.

Key words

Chen Yun; Chinese planned economy; Great Leap Forward

Obsah

Seznam zkratek **7**

Seznam tabulek **7**

Úvod **8**

1 Chen Yunův životopis **12**

2 Vývoj ekonomiky v letech 1949 – 1952 ..... **14**

2.1 Struktura a problémy ekonomiky ČLR v době jejího vzniku 14

2.2 Chen Yunova role v ekonomickém vedení Číny v letech 1949 až 1952 15

2.3 Vysoká inflace a její řešení 16

2.3.1 Příčiny vysoké inflace v Číně 16

2.3.2 Vývoj inflace v jednotlivých oblastech 18

2.3.3 Dopady inflace 20

2.3.4 Řešení inflace 21

2.4 Sjednocení ekonomické správy 27

2.5 Kontrola nad soukromým sektorem 30

2.6 Úspěch politik ústřední vlády v letech 1949 až 1952 33

3 První pětiletý plán **35**

3.1 Hlavní problémy při formulaci a uskutečňování 35

3.2 Formulace a hlavní body 38

3.3 Výkon ekonomiky v období prvního pětiletého plánu 45

4 Velký skok **48**

4.1 „První skok“ 48

4.2 Rozhodnutí pro Velký skok a jeho hlavní body 53

4.3 Chen Yunova role ve vedení ekonomiky v letech 1958 až 1960 54

Závěr **58**

Seznam použité literatury **61**

Prameny 61

Literatura 66

Seznam zkratek

PPP	První pětiletý plán
DPP	Druhý pětiletý plán

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vývoj inflace v Kuomintangem ovládaných oblastech v letech 1937 - 1947 19
Tabulka 2: Vývoj inflace v oblastech ovládaných komunistickou stranou v letech 1940 - 1944 19
Tabulka 3: Státní příjmy a výdaje v letech 1950 – 1952 33
Tabulka 5: Rozložení vlastnictví v průmyslu v letech 1949 – 1952 34
Tabulka 6: Rozložení vlastnictví v obchodě 34
Tabulka 7: Plánované rozdělení investic do základní infrastruktury v období PPP 44
Tabulka 8: Vývoj hrubého produktu průmyslu v letech 1952 - 1957 46
Tabulka 9: Vývoj hrubého produktu zemědělství v letech 1952 - 1957 46
Tabulka 10: Skutečné a plánované rozdělení investic do základní infrastruktury v období PPP 47

Úvod

Čínskou lidovou republiku dnes považujeme za prosperující zemi s významnou rolí ve světové ekonomice. Když se však podíváme o šedesát či sedmdesát let zpět, nalezneme čínskou ekonomiku zaostávající za světovým průměrem a rozvrácenou válkou. Jedním z velkých problémů ČLR po jejím založení byla velice vysoká inflace. S velice vysokou inflací se země často potýkají v důsledku války a financování válečných výdajů tisknutím nových peněz, její překonání přitom není jednoduché. Přesto se komunistické straně podařilo inflaci zkrotit překvapivě rychle. Poté se komunistická strana musela rozhodnout, jakým způsobem bude ekonomika řízena a jaké budou priority režimu. Tato práce nabízí pohled na roli jedné z důležitých postav těchto událostí.

V této bakalářské práci se zaměřím na názory jednoho z členů vedení Komunistické strany Číny, Chen Yuna 陈云. Chen Yun možná není velice známou postavou, v ekonomickém vedení Číny po roce 1949 ale hrál velmi důležitou roli. Byl jedním z raných členů strany a v letech 1949 až 1952 de facto vedl čínskou ekonomiku. V dalších letech již tak velké pravomoci neměl, nicméně stále se na vedení ekonomiky podílel.

Mým cílem je zjistit, jaké byly Chen Yunovy názory na vedení ekonomiky a jestli se případně v průběhu tohoto období měnily. Dále se také pokusím zjistit, jak se Chen Yunovi dařilo své názory prosazovat a do jaké míry se podílel na formulaci konečných opatření.

Pro analýzu Chen Yunových názorů budu v této bakalářské práci pracovat s třídílnými Chen Yunovými vybranými spisy *Chen Yun wenxuan* 陈云文选 vydanými v roce 1995 a dostupnými online. Jedná se o Chen Yunovy proslovy, zprávy, návrhy a dopisy. Některé z nich vyšly krátce po jejich sepsání v periodicích, jiné vyšly až v knižní podobě, v prvním vydání v roce 1984 nebo později v roce 1995. Chen Yunovy vybrané spisy pokrývají období od roku 1926 do roku 1987, přičemž z let 1963 až 1972 nejsou vydány žádné texty. Pro tuto bakalářskou práci budu používat především texty týkající se mnou studovaného období od roku 1949 do roku 1965. Tyto spisy obsahují velice podrobné informace o tom, jak Chen Yun postupoval při formulaci svých návrhů a opatření a jak je vysvětloval na různých zasedáních. Jsou v nich uvedeny výpočty předběžných rozpočtů, výpočty množství dluhopisů, které musely být vydány a další údaje, které nenalezneme v literatuře. Díky spisům budu také moci charakterizovat Chen Yunovy názory na ekonomiku, jejich změny a důvody, které ho ke

změně názoru vedly. Tyto podrobné informace nenalezneme v literatuře, proto by tato práce měla nabídnout zajímavý pohled na Chen Yunovu osobnost.

V roce 1981 vyšly také Vybrané rukopisy soudruha Chen Yuna *Chen Yun tongzhi wengao xuanbian* 陈云同志文稿选编 a v roce 1982 Chen Yunovy vybrané rukopisy *Chen Yun wengao xuanbian* 陈云文稿选编, jednalo se o interní materiály vydané ve značných nákladech. Druhý a třetí díl Chen Yunových vybraných spisů je založen na těchto interních vydáních, několik textů bylo nově přidáno a byly vyřazeny některé, o kterých se zjistilo, že jejich autorem nebyl Chen Yun (Wang Mengkui 2012: 53).

Ze vzpomínek Wang Mengkuie 王梦, jednoho z editorů prvních vydání i pozdějšího vydání z roku 1995, vyplývá, že spisy sestavovali podle rukopisů dodaných Chen Yunovou kanceláří a některé také Státní plánovací komisí, ministerstvem obchodu a ministerstvem financí. Zmiňuje se o tom, že někdy bylo obtížné určit čas, kdy byl text napsán. Ale po podrobném zkoumání se jim doba vytvoření textu podařilo docela přesně určit. Dále uvádí, že sám Chen Yun se podílel na výběru textů a například prosadil, aby byl vydán i text, ve kterém poukazuje na své chyby (Wang Mengkui 2012: 51-55). Neměla jsem možnost pracovat s jinými verzemi Chen Yunových spisů, ale dostupné informace nasvědčují, že mně přístupná verze z roku 1995 neobsahuje editorské zásahy do obsahu Chen Yunových textů. K Chen Yunovým vybraným spisům tedy přistupuji jako ke spolehlivým zdrojům informací. Mají však jisté nedostatky. Zaprvé se velice často jedná o proslovy na zasedáních stranických a státních orgánů a je pravděpodobné, že Chen Yun v nich někdy vyjadřoval kolektivní konsenzus. Zadruhé, obsahují méně textů, než Chen Yun ve skutečnosti napsal. V roce 2005 byly vydány Chen Yunovy sebrané spisy, *Chen Yun wenji* 陈云文集, ty jsem však v době psaní práce neměla k dispozici. Nicméně se domnívám, že pro získání představy o Chen Yunových názorech a obecném přístupu k vedení ekonomiky můžeme z Chen Yunových vybraných spisů získat docela jasnou představu.

V této práci budu čerpat také z výtahu z Chen Yunovy Zprávy o prvním pětiletém plánu pro rozvoj lidové ekonomiky *Guanyu fazhan guomin jingji de di yi ge wu nian jihua de baogao (jielu)* 关于发展国民经济的第一个五年计划的报告(节录), který nebyl do vybraných spisů zařazen. Tuto zprávu porovnám s výtahem ze Zprávy o prvním pětiletém plánu pro rozvoj lidové ekonomiky *Guanyu fazhan guomin jingji de di yi ge wu nian jihua de baogao (jielu)* 关于发展国民经济的第一个五年计划的报告(节录), jejímž autorem je Li Fuchun 李富春.

Texty z vybraných spisů budu porovnávat se zněními některých opatření, která byla opravdu přijata, abych mohla posoudit, do jaké míry se Chen Yunovi podařilo prosadit jeho názory. Dále budu Chen Yunem uváděné odhady a předpovědi porovnávat se skutečným vývojem, abych zjistila, jak byly jeho představy o budoucím vývoji ekonomiky přesné. Zobecněním těchto textů se pokusím charakterizovat Chen Yunův obecný přístup k řízení ekonomiky. Porovnáním textů se také pokusím zjistit, jestli se Chen Yunovy názory ve studovaném období změnily.

Výhradně Chen Yunovi se mimo Čínu věnovali ve své knize *Chen Yün's Strategy for China's Development: A Non-Maoist Alternative* vydané v roce 1983 Nicholas R. Lardy a Kenneth Lieberthal a v knize *Chen Yun and the Chinese Political System* z roku 1985 David M. Bachman. V České republice je kniha *Chen Yün's Strategy for China's Development: A Non-Maoist Alternative* nedostupná. David Bachman se nezabývá některými tématy do detailu, například řešením inflace, navíc tehdy neměl přístup k Chen Yunově Zprávě o prvním pětiletém plánu pro rozvoj lidové ekonomiky a k dalším textům.

Pro popis historických okolností budu pracovat s některými kapitolami z knihy *The Cambridge History of China, Volume 14, Part I* (citovat budu jednotlivé kapitoly). Dále budu čerpat z knih zabývajících se pouze čínskou ekonomikou, kterými jsou *China's Economic Revolution* od Alexandra Ecksteina a *The Chinese Economy, Past And Present* od Ramona Myerse, *China's Economy: A Basic Guide* od Christophera Howeho. V těchto knihách však není věnována dostatečná pozornost rozhodovacímu procesu a konkrétním opatřením, ty jsou naopak podrobně popsány v knize *Socialist Economy: An Outline History, 1949-1984* od Liu Suiniana a Wu Qungana, a také v knize *Dangdai Zhongguo de jingji guanli* 当代中国经济管理, jejímž autorem je Yuan Baohua 袁宝华. Také použiji několik knih a odborných článků zabývajících se ekonomickou teorií.

Dalším zdrojem budou oficiální statistiky čínského statistického úřadu uveřejněné v publikaci *Ten great years: statistics of the economic and cultural achievements of The People's republic of China*, které pokrývají období od roku 1949 do roku 1958. Informace v nich jsou velice podrobné a, jak uvádí Howe (1978: xiv), měly by být poměrně spolehlivé. Nepřesnosti a odchylky se v nich mohou objevovat, a to nejspíše z důvodu chyb ve zpracování než ze snahy data výrazně upravovat. Podle Lardyho (1987a: 155) byla také některá data mírně ovlivněna tím, v jakých cenách byla oceněna produkce.

Vydání Chen Yunových vybraných spisů, se kterým budu pracovat, je psané ve zjednodušených znacích, proto i v celé bakalářské práci používám zjednodušené znaky.

1 Chen Yunův životopis

O Chen Yunově životě není známo mnoho podrobností, dokonce není jasné, čím se v některých obdobích zabýval a proč se neúčastnil politického dění. Pokud není uvedeno jinak, budu pro popis Chen Yunova života čerpat z *Zhongguo da baike quanshu* 中国大百科全书 (1998: 646-647).

Chen Yun se narodil v roce 1905 v Qingpu 青浦 v provincii Jiangsu. Dostalo se mu pouze základního vzdělání a poté byl zaměstnán v Shanghai Commercial Press jako prodavač. V roce 1925 vstoupil do Komunistické strany Číny. V letech 1926 až 1927 se účastnil 3. dělnického povstání v Šanghaji. Po roztržce Komunistické strany Číny a Kuomintangu v roce 1927 vydal Kuomintang rozkaz k jeho zatčení, proto se vrátil do rodné vsi, kde se věnoval mobilizaci rolníků. Zastával různé funkce v provinčním vedení komunistické strany. Po neúspěchu rolnického povstání, které vedl, utekl do Šanghaje, kde se po nějakou dobu skrýval (Bachman 1985: 4).

V roce 1931 byl zvolen do Ústředního výboru Komunistické strany Číny. Poté v roce 1932 muselo vedení komunistické strany opustit Šanghaj. Chen Yun byl od roku 1933 v oblasti Jiangxi, kde se mimo jiné věnoval organizaci dělníků. Chen Yun nastoupil na Dlouhý pochod v roce 1934, ale v roce 1935 by poslán do Šanghaje, aby tam obnovil tajnou činnost strany. Od roku 1937 byl předsedou Organizačního oddělení strany.

Ekonomickému vedení se začal věnovat v roce 1944, kdy se postavil do ekonomického vedení Příhraniční oblasti Shanxi, Gansu, Ningxia.[1] V roce 1949 byl jmenován předsedou Ústřední finanční a ekonomické komise. Jak píše Bachman (1985: 43), Chen Yun de facto vedl ekonomiku Číny v letech 1949 až 1952. I po zrušení Ústřední finanční a ekonomické komise v roce 1954 (Chen Yun 1995c) hrál Chen Yun důležitou roli v ekonomickém vedení Číny, zastával funkce ministra pro obchod a předsedy Výboru pro infrastrukturu. Od 10.6.1958 byl Chen Yun předsedou malé ústřední skupiny pro finance a ekonomiku, místo předsedy byli Li Fuchun 李富春, Bo Yibo 薄一波 a Tan Zhenlin 谭震林. Tato skupina byla zodpovědná za vedení ekonomiky, po začátku Velkého skoku však ukončila činnost (Chen Yun 1995e). Od roku 1962 až do roku 1975 se nepodílel na ekonomickém vedení a za Kulturní revoluce nezastával žádné důležité funkce. V roce 1975 byl zvolen místopředsedou

[1] Oficiální název komunistických oblastí, který měl kvůli jednotné frontě zdůrazňovat, že jsou součástí Číny pod vedením Kuomintangu.

Všečínského shromáždění lidových zástupců a v roce 1978 členem Stálého výboru Politbyra. V roce 1987 se vzdal svých funkcí v Politbyru, Ústředním výboru a stal se předsedou Ústředního poradního výboru. Po 14. celostátním sjezdu strany v roce 1992 již nezastával vedoucí funkce ve straně ani vládě a zemřel 10.4.1995 v Pekingu.

2 Vývoj ekonomiky v letech 1949 – 1952

V této kapitole stručně nastíním problémy, se kterými se musela čínská vláda vypořádat po založení ČLR, a zároveň přímo či nepřímo souvisely s činností Ústřední finanční a ekonomické komise a tedy i Chen Yuna coby jejího předsedy. Poté se budu soustřeďovat na to, jak byly některé problémy řešeny.

2.1 Struktura a problémy ekonomiky ČLR v době jejího vzniku

Jedním z velkých a dlouhodobých problémů čínské ekonomiky byla nedostatečná výnosnost v zemědělství. Již na začátku 19. století začal růst populace převyšovat růst výnosů ze zemědělství, což bylo způsobeno především fragmentací vlastnictví půdy, nepoužíváním moderních zemědělských technik a nedostatkem vládních investic do velkoobjemové dopravy, kontroly vodních toků a zúrodňování půdy (Howe 1978: xxi). Situace v zemědělství se ještě zhoršila se začátkem války v roce 1937, kdy ubylo pracovní síly v důsledku odvodů vojáků do války a stěhování obyvatel z vesnic do bezpečnějších měst. To mělo velmi negativní vliv na čínské zemědělství, které je velmi náročné na pracovní sílu. Výsledkem bylo, že zemědělská produkce v roce 1949 klesla na přibližně dvě třetiny nejvyšších dříve zaznamenaných hodnot (Howe 1978: xxi).

Problémem byla také odlišná struktura ekonomiky v jednotlivých regionech a nedostatečně rozvinutý průmysl. Ve většině regionů nebyl před rokem 1937 ekonomický růst velmi rychlý a neexistoval v nich moderní průmysl, výraznými výjimkami byly Mandžusko a některá otevřená přístavní města (Šanghaj, Kantonu, Hankou a další). Tyto části Číny se totiž rozvíjely poměrně rychle a byly v nich zakládány první továrny. V Mandžusku měli velký vliv Japonci a jejich investice, vzhledem k potřebám Japonců se zde rozvíjel především těžký průmysl. Vliv těchto investic na jiná odvětví ekonomiky a jiné regiony však nebyl moc velký, protože velká část zařízení byla dovážena z Japonska a vytěžené suroviny i vyrobené polotovary byly většinou opět exportovány do Japonska. V přístavních městech se rozvíjel především lehký průmysl (textilní a zpracování potravin), jeho vliv na okolí však stejně jako v případě Mandžuska nebyl moc velký, protože továrny byly financovány ze zahraničí a často vyráběly zboží pro zahraniční trhy (Lardy 1987a: 148-149).

I přesto se průmysl od roku 1914 do 40. let 20. století vyvíjel velice dobře, rostl o 7 až 8 % ročně. Nemůžeme však říci, že by se Čína v tomto období výrazně industrializovala, což dokazuje mimo jiné fakt, že nejvýše 2 miliony lidí z 500 milionů byly zaměstnány v průmyslu (Howe 1978: xxii).

Kromě těchto dlouhodobých strukturálních problémů trápily čínskou ekonomiku v roce 1949 další problémy. Některé z nich spolu navzájem souvisely a vzájemně se podporovaly, jejich důsledkem a někdy zároveň příčinou byla velmi vysoká inflace. Nyní popíši ty problémy, kterými se Chen Yun v letech 1949 až 1952 nejvíce zabýval. Po vyřešení inflace a některých dalších potíží se pozornost ekonomického vedení země upřela ke zvýšení produkce v zemědělství, industrializaci země a hledání způsobu, jak má být ekonomika plánována a efektivně řízena.

2.2 Chen Yunova role v ekonomickém vedení Číny v letech 1949 až 1952

Chen Yun od roku 1944 zastával funkci místopředsedy finanční a ekonomické správy severozápadu a od roku 1949 byl předsedou Ústřední finanční a ekonomické komise (Zhongguo da baike quanshu 1998: 646). V polovině května roku 1949 odjel Chen Yun z Shenyangu do Beipingu, aby se ujal vedení Ústřední finanční a ekonomické komise (Chen Yun 1949a). V proslovu na zasedání představitelů demokratických stran, osob bez stranické příslušnosti a organizací (komunistické) strany a vlády z 4.6.1949 vysvětlil důvody pro založení Ústřední finanční a ekonomické komise:

> „Každé z osvobozených území má svou ekonomickou správu, ale je třeba zavést ústřední. Proč? Protože se zvětšováním osvobozených území také přibývá ekonomických problémů, které jsou navíc často celostátní. Tyto problémy je třeba řešit jednou organizací. Tato organizace bude jen dočasná, krátkou dobu bude spadat pod vojenskou komisi, ale to bude jen na pár měsíců. Po založení Ústřední lidové vlády bude předána vládě (Chen Yun 1949a).“

Komise se sešla ještě před založením ČLR na zasedání, které trvalo od 27.7.1949 do 15.8.1949. Hlavními tématy byly problém financování státního rozpočtu a výběru daní, kontrola nad některými soukromými firmami, založení jednotné instituce pro tisknutí peněz, obnovení dopravního spojení, potřeba uspořádat odborná zasedání, například pro finance, obchod a cenovou politiku. Největší důraz byl kladen na řešení velkého státního deficitu a s ním spojené vysoké inflace. Mnoho dalších Chen Yunových proslovů a zpráv z druhé poloviny roku 1949 a první poloviny roku 1950 se věnuje problému inflace, deficitu, tisknutí nových peněz a vydávání dluhopisů. Z toho můžeme vyvodit, že ovládnutí růstu cen bylo nejdůležitějším úkolem komise. V dalším textu tedy nejdříve vysvětlím příčiny inflace, její dopady a způsob, jakým se ji podařilo překonat.

2.3 Vysoká inflace a její řešení

Inflace znamená zvyšování průměrné hladiny cen zboží a služeb vyjádřené v penězích. Podle ekonomické teorie může k růstu míry inflace přispívat růst peněžní zásoby,[2] zvýšení úrokové míry, snížení objemu výroby a snížení poptávky po penězích. Ovšem podle mnoha ekonomů je jediným dlouhodobým důvodem inflace pouze růst peněžní zásoby. Je velmi nepravděpodobné, že by ostatní jevy přetrvávaly velmi dlouho (Romer 2012: 514). Pokud inflace dosáhne velice vysoké míry, obvykle se uvádí více než 50 % měsíčně,[3] nazýváme tento jev hyperinflací. Většina hyperinflací ve světě měla jednu hlavní příčinu, a to financování vládních výdajů pomocí tisknutí peněz (Romer 2012: 567-576). V zásadě můžeme popsat tři způsoby financování státního rozočtu:

- Vydávání dluhopisů a jejich prodej veřejnosti, ne centrální bance;
- Vydávání dluhopisů a jejich prodej centrální bance;
- Tisknutí nových peněz.

První z těchto možností nezpůsobuje inflaci, ale naopak působí protiinflačně, protože jsou díky ní stahovány peníze z oběhu. Další dvě možnosti za určitých podmínek k vyšší míře inflace také nepovedou. Prodejem státních dluhopisů přímo centrální bance a tisknutím nových peněz se zvyšuje peněžní zásoba, což znamená, že lidé mají více peněz a poptávají více zboží. Pokud je trh schopen zvýšit nabídku zboží, ceny zboží příliš nerostou. Pokud však není možné zvýšit nabídku poptávaného zboží, povede tento způsob financování deficitu státního rozpočtu ke zvýšení inflace (Eckstein 1977: 161-162). V těchto případech je tedy zásadním krokem pro snížení inflace zastavení financování vládních výdajů tisknutím nových peněz. Toho může být dosaženo snížením vládního deficitu, nebo zákazem tisknutí nových peněz pro financování vládního deficitu, nebo obojím (Romer 2012: 576).

2.3.1 Příčiny vysoké inflace v Číně

K velké a stále se zvyšující zásobě peněz v Číně přispěly také různé druhy měn v oběhu. Ke konci vlády dynastie Qing byly používány měděné mince a díky zahraničnímu obchodu se do Číny dostávaly také zahraniční stříbrné mince. Dále byly používány stříbrné taely (váhová jednotka, nikoli mince), jejichž hodnota se však lišila v různých regionech. Ke konci dynastie Qing začaly být raženy stříbrné mince. Za republikánské vlády se tyto mince více rozšířily a byly nazývány Yuan Shikaiovy dolary. Dále se od roku 1910 zvyšoval počet bankovek

[2] Peněžní zásoba, nebo také nabídka peněz = množství peněz v ekonomice k danému časovému okamžiku. V nejužším slova smyslu se jedná o oběživo a vklady na běžných účtech. (Pavelka 2007: 65)
[3] Někteří autoři uvádějí, že se jedná o růst cenové hladiny o stovky až tisíce procent ročně. (Pavelka 2007: 145)

v oběhu. Banky ovládané militaristy, banky na územích ovládaných Japonskem a Ruskem a zahraniční banky vydávaly různé druhy bankovek. Důvěra v tyto druhy bankovek se lišila, zpočátku byly velmi oblíbené bankovky zahraničních bank, které byly bez problémů směnitelné za zlato, později převládly bankovky vydávané Bank of China a Bank of Communications (Ma Debin 2012: 8-14).

Díky měnám vázaným na stříbro se Čína zpočátku vyhnula dopadům Velké deprese, ovšem poté, co mnoho zemí opustilo zlatý standard, a na světových trzích začala růst poptávka po stříbře, se čínský monetární systém ocitl v krizi. Ta byla v roce 1935 vyřešena měnovou reformou. Kuomintangská vláda zavedla novou měnu ve formě bankovek, které se říkalo *fabi* 法币 [zákonné platidlo]. Tato měna nebyla navázána na stříbro, ale pevným kurzem ke koši hlavních světových měn (Ma Debin 2012: 14-15).

Kuomintangská vláda podpořila důvěru ve *fabi* velkými rezervami zahraničních měn a také snahou o vyrovnaný rozpočet. Mezi lety 1935 a 1937 se skutečně podařilo udržet poměrně nízkou inflaci. V tomto období se množství nově vytištěných bankovek zvýšilo přibližně třikrát, velký dopad na inflaci ale tento růst peněžní zásoby neměl (Myers 1980: 183, Ma Debin 2012: 15).

Ovšem od roku 1940 přesahovala roční míra inflace 100%, v roce 1947 dosáhla 612%. Kuomintangská vláda se pokusila zmírnit vysoký růst inflace zavedením nové měny. V srpnu roku 1948 byl *fabi* nahrazen jiným druhem bankovek, „zlatým yuanem“, a to v poměru „zlatý yuan“ ku 3 milionům *fabi*. Ovšem ani díky nové měně se nepodařilo zastavit inflaci, která byla po několika týdnech od zavedení „zlatých yuanů“ opět vysoká (Hsü Immanuel 1975: 770). Kromě výše popsaných druhů mincí a bankovek byly na území Číny používány další, zavedené komunistickou stranou. Každé z území ovládaných komunistickou stranou navíc používalo odlišnou měnu (Myers 1980: 182-183).

I v Číně byly hlavním důvodem vysoké inflace vládní deficity financované převážně tisknutím nových peněz. Se začátkem čínsko-japonské války v roce 1937 začaly vysokým tempem růst státní výdaje na armádu, zároveň se kvůli válce snižoval počet plátců daní. Daňové příjmy čínské vlády dále klesaly s tím, jak japonská armáda postupně obsazovala pobřežní provincie, kde se nacházel moderní průmysl a ekonomika byla celkově vyspělejší. Kuomintangské vládě tedy nakonec nezbylo, než zvyšující se výdaje financovat deficitem státního rozpočtu. K deficitnímu financování se však čínská vláda uchylovala již od roku 1911. Ve třicátých letech dosahoval deficit 20 % celkových výdajů, v období po začátku

války dosahoval až 70 % celkových výdajů. Kuomintangské vládě se nepodařilo získat dostatečnou důvěru společnosti pro nákup dluhopisů. V období 1937 až 1945 bylo průměrně jen 5 % státního dluhu financováno prodejem státních dluhopisů veřejnosti (Eckstein 1977: 161-162). V oblastech ovládaných komunistickou stranou nebyla situace o mnoho lepší, taktéž se nedařilo financovat vládní výdaje daňovými příjmy a musely být tisknuty nové peníze (Myers 1980: 187).

Navíc, jak píše Eckstein (1977: 162-163), prodej státních dluhopisů sám o sobě by v době války pro potlačení zvyšující se inflace nestačil. Je to především proto, že investice a zdroje jsou soustředěny na výrobu pro potřeby armády. Výroba spotřebního zboží klesá a není schopna uspokojit poptávku. Pro zkrocení inflace je nutno přijmout opatření ke kontrole cen a další opatření. Kuomintangská vláda skutečně od roku 1938 zaváděla opatření ke kontrole cen, ta však nebyla moc účinná.

K těmto faktorům se přidaly ještě další. Byla to zvýšená rychlost oběhu peněz v ekonomice,[4] nedostatek zboží způsobený poklesem výroby a výpadky v zásobování trhu zbožím a továren surovinami v důsledku téměř úplného přerušení zahraničního obchodu a častého přerušení dopravy po železnicích (Myers 1980: 184, Eckstein 1977: 166).

2.3.2 Vývoj inflace v jednotlivých oblastech

Výsledkem bylo, že se tempo růstu inflace v Číně od začátku druhé čínsko-japonské války stále zvyšovalo. Její vývoj v Kuomintangem ovládaných oblastech je znázorněn v tabulce 1. Jak můžeme vidět, v letech 1940 až 1945 přesahoval roční růst inflace 200%. V roce 1946 se situace zlepšila, ale v roce 1947 dosáhl růst inflace 612%.

[4] Rychlost oběhu peněz v ekonomice souvisí s inflačním očekáváním. Inflační očekávání jsou představy lidí o tom, jak se bude vyvíjet inflace. Pokud lidé očekávají, že inflace bude čím dál tím vyšší, držet peníze v hotovosti se jim vyplatí čím dál tím méně. Proto si ponechávají čím dál tím menší část peněz v hotovosti a za zbytek nakupují zboží. Tím se také do ekonomiky dostává více a více peněz, čímž je podporována inflace. (Myers 1980: 184)

Tabulka 1: Vývoj inflace v Kuomintangem ovládaných oblastech v letech 1937 - 1947

Rok	Index velkoobchodních cen	Roční míra inflace (%)
1937	100	
1938	127	27
1939	214	68
1940	498	133
1941	1 258	153
1942	3 785	201
1943	12 556	232
1944	41 927	234
1945	158 362	277
1946	367 406	132
1947	2 617 781	612

Zdroj: Huang 1948: 564.

Ani v okupovaných oblastech nebyla situace lepší, což potvrzují údaje o růstu cen v Šanghaji, mezi červnem 1939 a červnem 1940 se velkoobchodní ceny v Šanghaji zvýšily dvakrát a mezi lety 1941 a 1945 se zvyšovaly třikrát každým rokem. Po skončení druhé světové války se na krátký čas uklidnily, ovšem se začátkem občanské války se začaly opět velice rychle zvyšovat, až dosáhly hyperinflace. To ilustruje fakt, že velkoobchodní ceny v Šanghaji v období od roku 1946 do roku 1949 vzrostly 7,5 milionkrát (Eckstein 1977: 162-163).

Tabulka 2: Vývoj inflace v oblastech ovládaných komunistickou stranou v letech 1940 - 1944

Datum	Index velkoobchodních cen	Míra inflace za dané období (%)
12/1940	100	
12/1941	614	514
05/1942	1 409	129
12/1943	47 978	3 305
05/1944	77 587	145

Zdroj: Myers 1980: 187.

V regionech ovládaných komunistickou stranou byla inflace také hodně vysoká. Její vývoj v provinciích Shaanxi, Gansu a Nigxia od prosince roku 1940 do prosince roku 1944 ilustruje tabulka 2. Nejvyšší míry dosáhla inflace v roce 1945, bylo to 3 305%. Nicméně již v roce 1944 se situace začala zlepšovat. Jedním z důvodů bylo, že se komunistické straně dařilo snižovat deficit rozpočtu. V té době již Chen Yun působil v ekonomickém vedení této oblasti. O tom, jaká tam byla situace a jakým způsobem byla ekonomika vedena, si můžeme udělat představu z následujícího úryvku z 1.2.1945. Chen Yun v něm předpokládá, že příjmy budou v roce 1945 vyšší než výdaje:

> „Letos budou nejdůležitějším zdrojem příjmů státní pokladny daňové příjmy. Daňové příjmy odhaduji následovně: příjmy daňové kanceláře 3 miliardy yuanů, peněžní ekvivalent kolektivně vlastněné soli[5] 1,2 miliard yuanů, daň ze soli 4 miliardy yuanů, daň z obchodu 3 miliard yuanů. Celkový odhad činí 11,2 miliard yuanů. Přičemž může dojít k výkyvům u daně ze soli a příjmů daňové kanceláře. Na straně výdajů: náklady na potraviny a chod kanceláří 3 miliardy yuanů, zvláštní výdaje[6] 3 miliardy yuanů, výdaje na veřejné instituce 3 miliardy yuanů, výdaje na nákup oblečení a obilnin 1 miliarda yuanů, dohromady tedy 10 miliard yuanů (Chen Yun 1945).“

Z tohoto textu můžeme usoudit, že se v rozpočtu osvobozených oblastí řešily jen ty opravdu nejzákladnější položky. Je také možné, že Chen Yun tyto odhady značně zjednodušil, aby byl jeho proslov na zasedání stručnější, nebo pro přesnější výpočty neměli podklady. Každopádně již v tomto texty Chen Yun říká, že se musí „ze všech sil snažit, aby příjmy byly vysoké a výdaje nízké (Chen Yun 1945).“

2.3.3 Dopady inflace

Jedním z důsledků inflace je přerozdělování bohatství mezi různými skupinami obyvatel. Jestliže jsou dohody o výši mezd podepsány na delší dobu a není v nich zahrnuto navýšení mezd v závislosti na růstu inflace, kupní síla zaměstnanců je stále nižší. Na této situaci vydělávají jejich zaměstnavatelé, protože ti naopak vyplácejí nižší reálné[7] mzdy, než původně čekali. Stejná situace nastává, i pokud je do dohody o mzdách promítnut růst mezd v závislosti na očekávané inflaci, ale inflace je v daném období vyšší než očekávaná inflace. Dále na inflaci prodělávají všichni s pevně stanovenými dávkami (důchodci, nezaměstnaní), kupní síla jejich dávek také klesá. Kvůli inflaci také dochází k přerozdělení bohatství mezi dlužníky a věřiteli. Pokud jsou úrokové splátky pevně stanoveny a v určitém období klesá hodnota peněz, věřitel dostává od dlužníka splátky se stále nižší reálnou hodnotou a je tak ochuzen, dlužník naopak vydělává (Frank 2003: 484-485).

Inflace v Číně způsobila přerozdělování majetku přesně podle výše popsaného scénáře. Nejhůře dopadala na státní zaměstnance, vojáky, učitele a příjemce příjmů z pronájmu půdy a z úroků. Nicméně díky upravování mezd státních zaměstnanců podle indexu nákladů na živobytí, kdy výše mzdy z roku 1937 byla vynásobena tímto indexem, nebyly dopady na tuto skupinu obyvatel tak zničující. I přesto měla inflace na tyto vrstvy demoralizující vliv a byla

[5] Od podzimu roku 1940 do roku 1945 kvůli blokádě Kuomintangem komunisté vyráběli sůl a prodávali ji do Kuomintangských oblastí, aby mohli získat potřebné zboží. Lidé z pohraničí se podíleli na přepravě této soli. (Chen Yun 1995a)

[6] Do zvláštních výdajů patří výdaje na zbraně, platy technickým pracovníkům, zdravotní péči, příspěvky ženám na mateřské, výdaje na stravu raněných vojáků a další.

[7] Reálnými hodnotami a mzdami se myslí hodnoty a mzdy očištěné od inflace. Nižší reálné mzdy můžeme popsat tak, že nominální částka zůstala nezměněna, například mzda je stále rovna 100 yuanům, ale reálně si za tuto částku mohu koupit méně než dříve.

také příčinou rozšíření korupce (Eckstein 1977: 165). Výhodná byla naopak pro příjemce zisku. Velké příjmy vlastníků podniků navíc nebyly efektivně daněny a byly velmi často použity na nákup luxusního zboží nebo investice do zásob, drahých kovů, cizích měn, aby sloužily jako zajištění proti inflaci. Tyto nákupy a investice na jedné straně zvyšovaly poptávku po zboží a surovinách a na druhé straně nepřispívaly k růstu produkce, proto dále zhoršovaly inflaci (Eckstein 1977: 164).

Na konci občanské války dosáhla inflace takové rychlosti, že dělníci dostávali mzdu denně ve velkých balících peněz. Vzhledem k tomu, že hodnota peněz klesala ze dne na den, bylo nutné za vydělané peníze okamžitě nakoupit zboží. Proto dělníci a zaměstnanci věnovali část pracovního dne nákupu zboží, což narušovalo výrobu a celkově snižovalo pracovní morálku. Dalším důsledkem takto vysoké inflace bylo také narušení obchodu a přepravy zboží, lidé se často uchylovali k barterovému obchodu[8] (Eckstein 1977: 166).

2.3.4 Řešení inflace

Ještě před založením ČLR začaly snahy o potlačení zničující inflace. Jedním z kroků byla snaha o stažení různých druhů měn z oběhu a používání jednotné měny.

V prosinci roku 1948 začala být Lidovou bankou[9] vydávána nová měna, *renminbi* 人民币. Kuomintangské bankovky „zlaté yuany“ byly vyměňovány za *renminbi* v každém městě hned po jeho dobytí. Nicméně hodnota „zlatého yuanu“ byla v té době již tak malá, že se ve skutečnosti používaly více stříbrné yuany a cizí měny. Zavádění *renminbi* tedy nebylo ze začátku jednoduché. Navíc mnoho lidí spekulovalo ve zlatě, stříbře a cizích měnách (Liu Suinian a Wu Qungan 1986: 19).

Mnoho bank a dokonce i podniků přesouvalo své aktivity do spekulování, některé z nich nebyly schopny jiným způsobem vydělat peníze (Lewis 2013: 108). Spekulanti účelově nakupovali a kumulovali zboží, aby jeho cena stoupla co nejvíce, a poté jej mohli prodat za vysokou cenu. Tak podle Liu Suiniana a Wu Qungana (1986: 19) způsobili v roce 1949 čtyři náhlé a vysoké vzestupy cen. Spekulanti využívali nejen svých vlastních financí, ale také půjčených peněz. Díky tomu, že inflace rostla často rychleji než úroky, půjčky pro ně byly

[8] Barterový obchod je směna zboží za zboží.
[9] Centrální banka na komunisty ovládaném území.

výhodné.[10] Toto chování podporovalo inflaci dvojím způsobem: zvyšovalo ceny zboží a přispívalo k rostoucí zásobě peněz na trhu (Eckstein 1977: 168-169).

Čínská vláda se nejdříve snažila omezit spekulace skrze zvýšenou kontrolu. V roce 1949 postupně na severu, východě a ve středu země zakázala volný oběh zlata, stříbra a zahraničních měn a povolila Lidové bance, aby je vyměňovala za *renminbi*. Byly iniciovány kampaně proti spekulacím. Budova burzy cenných papírů v Šanghaji, nejvýznamnější středisko spekulantů, byla zavřena, a bylo zatčeno 230 lidí. V dalších městech byly zavřeny nelegální banky věnující se spekulacím a byli zadrženi další lidé podezřelí ze spekulací. Soukromým bankám bylo spekulování zakázáno. Tímto způsobem se podařilo omezit spekulace, ovšem pro jejich úplné potlačení bylo třeba přejít k dalším krokům (Liu Suinian a Wu Qungan 1986: 26).

Vláda se snažila o podlomení síly spekulantů díky operacím na trhu se zbožím. K největšímu zakročení proti spekulantům došlo na konci roku 1949 v Šanghaji a Tianjinu. Tato akce byla dobře naplánovaná a jejím cílem bylo podlomit ekonomickou sílu spekulantů. Zapojila se do ní Ústřední finanční a ekonomická komise, Lidová banka a státní obchodní společnosti. Chen Yun podal dne 13.11.1949 Ústřední finanční a ekonomické komisi návrh postupů, které měly být použity pro podlomení ekonomické síly spekulantů (Chen Yun 1949c). Jeho návrh se shoduje s popisem uskutečněných kroků v literatuře (Lewis 2013: 111-113, Liu Suinian a Wu Qungan 1986: 29), proto můžeme říci, že tyto postupy z velké části sám vymyslel. Od července do listopadu 1949 vzrostly ceny přibližně třikrát, spekulanti očekávali růst cen a nakupovali zboží, ústřední vláda měla k dispozici dostatek základního zboží, proto Chen Yun usuzuje, že nastal vhodný čas pro zakročení. Chen Yun píše:

> „Všechny oblasti by se měly ze všech sil snažit o ustálení [cen]. Za tímto účelem bylo rozhodnuto, že:…
>
> 2. Od 15. do 30. listopadu musí být každý den ze severovýchodu do Pekingu a Tianjin přepraveno 5 až 6 milionů kilogramů obilí, aby byla pokryta poptávka. …
> …
> 6. Kromě zvláštních situací, které odsouhlasí Ústřední finanční a ekonomická komise nebo místní komise, musí Lidová banka zastavit poskytování půjček. …

[10] Za situace, kde je inflace velmi vysoká a všichni očekávají, že bude i nadále vysoká, věřitelé jsou ochotni půjčovat jen za velmi vysoký úrok, protože očekávají, že hodnota peněz, které jim budou vráceny, bude mnohem nižší než hodnota peněz, které půjčili. A protože dlužníci také očekávají, že hodnota peněz se bude snižovat, jsou ochotni přijmout takto vysoký úrok. Dokonce se může stát, že inflace bude vyšší než úrok, a dlužníci na půjčce vydělají. Když taková situace nastává často, mnoho lidí jí využívá, za půjčené peníze nakoupí zboží, které poté prodává za vyšší cenu a ze zisku splácí půjčku. Z toho důvodu může také dojít ke zvýšení poskytnutých půjček a tím i ke zvýšení objemu peněz v ekonomice, což dále podporuje inflaci.

7. Každé velké město by mělo pomocí daní zmenšovat peněžní zásobu, s tímto opatřením by se mělo začít okolo 25.11..
8. … Investice do průmyslu by měly být dočasně zastaveny.

…

10. Všechny výdaje místních vlád, které mohou být o půl měsíce či 20 dní zpožděny, by měly být vydány o půl měsíce či 20 dní později.
11. Obchodní společnosti by v současné době neměly prodávat základní zboží. Poté na konci listopadu či začátku prosince ve všech městech začnou zároveň prodávat. … Musí však komunikovat s Ústřední finanční a ekonomickou komisí, aby opravdu začaly ve stejný den (Chen Yun 1949c).“

Na závěr Chen Yun píše, že spekulanti potřebují „dostat lekci“. Nyní by jim měly státní obchodní společnosti prodat méně důležité zboží a později, až se ceny ustálí a spekulanti budou zboží prodávat, státní obchodní společnosti je opět nakoupí (Chen Yun 1949c).

Tato opatření začala být aplikována 20. listopadu 1949. Nejdříve obchodní společnosti zvedly ceny důležitého zboží tak, aby se vyrovnaly cenám na černém trhu. 25. listopadu začaly toto zboží ve velkém prodávat. Vláda zároveň tlačila na placení daní a dalších poplatků. Tak byl na trhu dostatek zboží a zároveň peněžní zásoba nerostla tak rychle, proto ceny během čtyř dnů spadly o 30 až 40 %. (Liu Suinian a a Wu Qungan 1986: 29).

Výsledky těchto kroků a konkrétní dění v Šanghaji Chen Yun popisuje v telegramu Mao Zedongovi z 1.1.1950 (Chen Yun 1950a). Podle Chen Yuna bylo důvodem tehdejších problémů firem to, že po fluktuacích cen mezi 15. říjnem a 25. listopadem předpokládaly, že inflace bude stále vysoká a úroky neporostou stejně rychle jako inflace. Ovšem od 25. listopadu se ceny zboží ustálily, nebo dokonce začaly klesat. To bylo pro firmy velice nevýhodné, protože v době, kdy předpokládaly, že prodají zboží a splatí půjčky, cena zboží klesala a na trhu jej byl přebytek. Kvůli přebytku zboží ceny dále klesaly a zboží se neprodávalo. Navíc na začátku roku 1950 byly úroky tak vysoké, že za jeden půjčený yuan mohly firmy zaplatit až 2 yuany na úrocích měsíčně. Proto si mnoho firem muselo vzít nové půjčky, aby splatily ty dřívější, jinak by některým hrozil bankrot. Výsledkem byly neklesající úroky z úvěrů a nedostatek peněz na trhu.

Z telegramu vyplývá, že se Ústřední finanční a ekonomická komise snažila továrnám pomoci. Především tak, že byly ostatním regionům poskytnuty prostředky na nákup zboží v Šanghaji. Tím byl zajištěn odbyt pro zboží, které firmy dříve nakoupily, a firmy získaly finanční prostředky na splácení půjček (Chen Yun 1950a). Cílem zákroku na trhu bylo odrazení podniků a lidí od spekulací. Na druhé straně bylo důležité zajistit, aby nebyly všechny

podniky tímto krokem zničeny. Proto byly některým podnikům poskytnuty půjčky, aby byly schopny se vzpamatovat a dále pokračovat ve své základní činnosti.

Ovšem Chen Yun si uvědomoval, že tato opatření mají jen krátkodobý účinek. Pro ustálení cen bylo třeba přikročit k dlouhodobým opatřením a reformám systému. Jak uvádí Chen Yun v proslovu na čtvrtém zasedání výboru Ústřední lidové vlády z 2.12.1949, hlavním důvodem vysoké inflace byl velký vládní deficit a jeho financování tisknutím peněz. Podle Chen Yuna však v roce 1949 nezbývalo vládě nic jiného, než vládní deficit financovat tisknutím peněz. V tomto proslovu však také navrhl, aby v roce 1950 byly vydány státní dluhopisy (Chen Yun 1949d).

Ve zprávě pro výbor ústředí Komunistické strany Číny z 16.12.1949, pod kterou byl podepsán Chen Yun a Bo Yibo, Chen Yun dále upřesnil, jak se mělo postupovat při vydávání dluhopisů. Vláda odsouhlasila, že bude vydáno 100 milionů dluhopisů, každý o hodnotě 12 000 *renmibi*. S prodejem se mělo začít od 1.1.1950, Chen Yun odhadoval, že do března 1950 budou všechny prodány. Ze zprávy vyplývá, že se Chen Yun snažil zjistit, jaký je názor veřejnosti na vydávání dluhopisů. Podle jeho slov se průmyslníci a obchodníci báli nedostatku peněz v oběhu, který by prodej státních dluhopisů mohl způsobit. Proto Chen Yun navrhuje, aby zároveň s prodáváním dluhopisů byly také tištěny nové peníze. Tím by se předešlo nedostatku peněz na trhu kvůli prodeji dluhopisů. Dále také upozornil, že situace na trhu musí být sledována a v případě nedostatečné nabídky peněz se musí snížit tlak na prodej dluhopisů a ministerstvo obchodu může nakoupit více komodit.[11] Pokud bude na trhu přebytek peněz, jejich reakce musí být přesně opačná (Chen Yun 1949e). Zde tedy vidíme, že Chen Yun se snažil promyslet všechny možné dopady vydávání státních dluhopisů a navrhoval možná řešení.

Dále v této zprávě plánuje rozdělení dluhopisů mezi regiony. Nejvíce bylo přiděleno východní oblasti, 45 % všech dluhopisů, a nejméně severozápadu, 3 % všech dluhopisů. Hovoří také o tom, že na místních schůzích různých oborů by mělo každému městu a každému oboru přidělen určitý počet dluhopisů a poté by měly být rozděleny mezi domácnosti. Upozorňuje, že je možné ke koupi dluhopisů přesvědčovat, ale ne nutit násilím (Chen Yun 1949e).

Změna financování deficitů byla velmi důležitým krokem k potlačení rychle rostoucí inflace. Velice důležité přitom bylo, že se dluhopisy skutečně dařilo prodávat. Z výše uvedeného textu vyplývá, že tento úspěch spočíval také v plánování a přesvědčování lidí ke koupi dluhopisů.

[11] Tímto krokem by byly uvolněny peníze držené ministerstvem do oběhu.

Dalším důvodem úspěchu prodeje dluhopisů byl způsob vyjádření jejich hodnoty, jak píše Chen Yun (1949d), dluhopisy byly *zheshi* 折实 [převedeny na reálnou hodnotu]. Znamená to, že jejich hodnota nebyla stanovena nominálně, ale byla vyjádřena v jednotkách základních komodit. Hodnota dluhopisu byla vztažena k jednotkám čtyř základních komodit, mohlo se jednat o rýži nebo pšeničnou mouku, bavlněné látky, uhlí a rostlinné oleje. Hodnota těchto komodit v penězích byla určována každý týden či deset dní v hlavním městě provincie. A tak, pokud někdo koupil dluhopisy v dané nominální hodnotě v yuanech, tato hodnota byla přepočítána na jednotky koše základních komodit. Při vracení jistiny pak dostal peněžní částku, která odpovídala stejnému počtu jednotek koše v aktuálních cenách. Tak bylo zajištěno, že reálná hodnota dluhopisů se neměnila a lidé na koupi dluhopisů neprodělávali. Stejným způsobem byly stanoveny hodnoty vkladů v bankách a mezd státních zaměstnanců, což dále přispělo ke zvýšení důvěry v celý systém a v *renminbi* (Eckstein 1997: 169).

Z tohoto prvního vydání dluhopisů bylo podle Chen Yuna ke konci ledna 1950 prodáno asi 10 milionů kusů, tedy jedna desetina. Ve zprávě pro sedmé zasedání výboru Ústřední lidové vlády z 13.4.1950 Chen Yun oznamuje, že již bylo prodáno 72% z celkového počtu prvních vydaných dluhopisů (Chen Yun 1950c). Nakonec se podařilo prodejem státních dluhopisů pokrýt 40% vládního deficitu v roce 1950 (Lardy 1987a: 151).

Dalším opatřením pro snížení inflace bylo plánování tisknutí nových peněz. Chen Yun se snažil tisknutí nových peněz alespoň částečně naplánovat a předejít tak velkému nárazovému přílivu nových peněz do ekonomiky, který by mohl způsobit náhlé stoupnutí cen. Chen Yun nejdříve odhaduje deficit státního rozpočtu v první a druhé polovině roku 1950 a kolik bude nutné vytisknout peněz pro pokrytí tohoto deficitu. Do svých výpočtů zahrnuje také odhad růstu inflace. Dochází k závěru, že na konci roku 1950 bude peněžní zásoba asi třikrát větší než na konci roku 1949. To však nemusí znamenat, že i inflace poroste stejným tempem. Z důvodu rozšíření území, zpomalení obratu peněz v ekonomice a dalších, může být inflace nižší. Ale je možné, že dojde k nedostatku obilí nebo dalším problémům na trhu, které podpoří inflaci. Proto by se mělo počítat s tím, že cenová hladina může vzrůst až třikrát. Hlavním úkolem Ústřední finanční a ekonomické komise podle Chen Yuna bude, aby ceny nestoupaly skokově, ale postupně. Pro rok 1950 stanovuje, že cenová hladina se má každý měsíc zvednout o 10 % (Chen Yun 1949e). Tato regulace stoupání cen byla důležitá, protože, jak bylo popsáno výše, náhlých vzestupů cen využívali spekulanti.

Výše popsaná opatření byla velmi důležitá, bylo však nutné přijmout další. Chen Yun si uvědomoval, že pro nastolení ekonomické rovnováhy je také třeba zvýšit daňové příjmy, proto požadoval, aby na daních bylo vybráno více. Ovšem z jeho zprávy ústředí Komunistické strany Číny ze dne 22.1.1950, pod kterou je podepsaný společně s Bo Yiboem, vyplývá, že se nijak detailněji nezabýval tím, jakým způsobem má ke zvýšení daňových příjmů dojít. Píše:

> „Na zasedání o výběru daní v naturáliích a ostatních daní se rozhodlo, že se musíme ze všech sil snažit zvýšit daňové příjmy o 250 tisíc tun obilí, počítám, že na jihozápadě se zvýší o 100 tisíc tun, v celé zemi o 150 tisíc tun. Přinejmenším by se měly zvýšit o 200 tisíc tun (Chen Yun 1950b).“

Výběrem daní se Chen Yun zabýval i v dřívějších textech. Už v srpnu 1949 se snažil odhadnout, jak bude vypadat rozpočet na rok 1950. Pro každou oblast stanovil cíl výběru daní, který byl založen na daňových příjmech v Tianjinu a poměru počtu obyvatel v jednotlivých oblastech. Daň byla určena v množství rýže a prosa. Například pro východní oblast stanovil 3,25 milionů tun obilovin, z toho 2,25 milionů tun rýže a 1 milion tun prosa. To odpovídá 710 miliardám yuanů (Chen Yun 1949b).

Tyto výpočty příjmů a výdajů státu a daňových cílů jsou značně zjednodušené. Například u výpočtu daňových cílů se Chen Yun opírá o to, kolik bylo dříve vybráno na daních v Tianjinu, situace v jiných částech Číny však mohla být velmi odlišná od situace v Tianjinu. Jednou z příčin byl určitě také nedostatek statistických údajů a dalších informací, na který si Chen Yun často stěžoval (Chen Yun 1950f). Způsob rozhodování bez promyšlení všech možných vztahů a dopadů není Chen Yunovi vlastní, domnívám se tedy, že v tomto případě opravdu neměl informace, díky kterým by mohl provést detailnější rozbor. Údaje o výběru daní jsou uváděny v jednotkách obilovin, protože se jednalo o daň vybíranou v naturáliích, nejčastěji v obilovinách. Mohou však také dokládat to, že kvůli vysoké inflaci byly údaje v jednotkách obilovin spolehlivější než údaje vyjádřené v penězích.

Jak píše Lardy (1987a: 150), tyto kroky byly pro stabilizaci cenové hladiny také důležité. To vše by však ke stabilizaci cen nestačilo, pro ovládnutí inflace musel být také vyřešen nedostatek zboží na trhu. Důležitou roli v tomto ohledu sehrály státní obchodní společnosti. Jejich úkolem bylo získat dostatečně silnou pozici na trhu se zemědělským zbožím, aby byly schopny regulovat ceny a zásobování potravinami. Pro úspěch všech těchto činností bylo třeba, aby se zvýšil objem obchodovaných potravin. Toho bylo dosaženo zvýšením produkce a také obnovením mnoha železničních tratí (Eckstein 1977: 170).

Dne 28.12.1949 Chen Yun také zdůrazňuje (Chen Yun 1949f), že pro zlepšení ekonomické situace je důležité sjednocení základních úkonů finanční a ekonomické správy. Tento krok bude popsán v samostatné podkapitole.

V dubnu roku 1951 Chen Yun (1951) píše, že ceny se ustálily v březnu roku 1950. K mírným fluktuacím v průběhu roku 1950 ještě došlo, ale ty neznamenaly velký problém (Lardy 1987a: 152). V květnu roku 1950 se Chen Yun naposledy zabývá řešením inflace, poté se již jeho pozornost zaměřuje jinam, především na sjednocení ekonomické správy, upravení daňového systému, obnovení zemědělské produkce atd. Z toho vyplývá, že zřejmě nebylo potřeba přijímat žádná další závažná opatření pro řešení inflace a Ústřední finanční a ekonomická komise se mohla soustředit na další úkoly. Nyní tedy blíže rozeberu některé z problémů, kterými se Chen Yun zabýval v letech 1950 až 1952.

2.4 Sjednocení ekonomické správy

Před založením Čínské lidové republiky bylo hospodářství jednotlivých osvobozených oblastí spravováno odděleně a bylo zastřešeno společnou politikou, oblasti používaly odlišné měny a samostatně spravovaly své příjmy a výdaje. Tento způsob ekonomické správy byl vhodný v období, kdy byly osvobozené oblasti odděleny a musely se spoléhat samy na sebe. S rozšiřováním osvobozených území se však situace podstatně změnila a bylo třeba postupně změnit systém ekonomické správy (Liu Suinian a Wu Qungan 1986: 31). K tomuto tématu se vyjadřuje Chen Yun 4.6.1949 ve zprávě ze zasedání soudruhů zodpovědných za demokratické strany, osoby bez stranické příslušnosti a za organizace [komunistické] strany a vlády. V této zprávě uvádí, že momentálně má každá oblast svou ekonomickou správu, ale pro vyřešení některých problémů je třeba zavést centrální správu. Dále píše: „Ovšem nyní z praktických důvodů není možné zavést ústřední správu. Pro ni jsou dvě podmínky: aby byla potřebná a aby byla možná, obě dvě musí být splněny (Chen Yun 1949a).“ Dále vysvětluje, že i po založení Ústřední finanční a ekonomické komise je v tuto chvíli třeba, aby každá oblast měla svou finanční a ekonomickou komisi, protože dopravní spojení se všemi oblastmi není obnoveno a ústřední komise tak nemůže mít kontrolu nad všemi oblastmi. Také není možné zabezpečit ústředím řízené zásobování armády. Podle Chen Yuna bude možné k většímu sjednocení přistoupit po skončení války a obnovení dopravního spojení (Chen Yun 1949a).

Po založení Čínské lidové republiky nebyla situace ve všech regionech stejná. Území ČLR můžeme rozdělit na tři části, z nichž ne všechny byly pod pevnou kontrolou komunistů. První z nich jsou staré osvobozené oblasti, které zahrnují sever, severovýchod, části východu a

severozápadu země. Venkovské oblasti těchto částí Číny byly pod kontrolou komunistické strany od roku 1947 či 1948, některé i mnohem dříve. V těchto oblastech měla komunistická strana silnou podporu obyvatel díky pozemkové reformě a sociálním reformám. Druhou částí byly nově osvobozené oblasti, pod které spadal zbytek území Číny (většina východu, středu a severozápadu země a území na jih od Dlouhé řeky). Zde byla moc komunistické strany velmi omezená. Zatímco ve starých osvobozených oblastech byl nejdříve ovládnut venkov a poté města, v nově osvobozených oblastech se postupovalo opačně, od dobytí měst armádou po postupné ovládání venkova. Komunistická strana zde čelila odporu, někdy až ozbrojeným povstáním, až do poloviny roku 1951 a místy až do roku 1954. Třetí část představují velká města nacházející se ve starých i nových osvobozených oblastech (Teiwes 1987: 69-71).

Toto nesourodé území bylo v roce 1949 rozděleno na šest regionů s lokální vládou, zvlášť byl spravován Tibet a Vnitřní Mongolsko. Oblasti, které nebyly zcela pod kontrolou komunistické strany, byly spravovány vojenskými administrativními komisemi. Ty byly pouze dočasné a měly za úkol dosažení úplné kontroly nad těmito regiony. Pod kontrolou armády byly středo-jižní část, východ, jihozápad a severozápad, zatímco sever a severovýchod byly od začátku spravovány lokální lidovou vládou. Moc místních úřadů byla do roku 1952 poměrně velká, i když se postupně přesouvala na ústřední vládu. Určitá míra decentralizace byla ze začátku nutná kvůli velkým regionálním odlišnostem a již zmíněným problémům s obnovením dopravního spojení. Lokální administrativní celky neměly oficiálně autonomní pravomoci. Měly však významnou roli v implementaci vládních nařízení. Většinou se postupovalo tak, že ústřední vláda vydávala obecná nařízení, která byla v jednotlivých oblastech implementována různým způsobem a v různých časových intervalech dle uvážení lokální vlády (Teiwes 1987: 79-81).

V tomto období byla ekonomická správa jednotlivých oblastí značně samostatná. Daňové příjmy z daně v naturáliích a ostatních daní byly ponechávány na nižších úrovních, zatímco nejvýznamnější výdaje, jako bylo financování armády a hlavních projektů ekonomické obnovy, byly financovány ústřední vládou. Hlavním zdrojem příjmů ústřední vlády tak bylo tisknutí nových peněz (Teiwes 1987: 79-81).

V roce 1949 se Chen Yun zabývá sjednocením ekonomické správy jen z pohledu jednotného postupu při vydávání dluhopisů, na jiné aspekty zatím neklade důraz (Chen Yun 1949b). Ovšem již v prosinci roku 1949 ve zprávě jednotlivým lokálním správám uvádí, že je třeba přistoupit ke sjednocení hospodářské správy, výběru daní, obchodu a dalších důležitých

oblastí. Přiznává, že při sjednocování může nastat mnoho problémů, ale nesjednocená správa by způsobila mnohem větší problémy (Chen Yun 1949f). Důvody pro sjednocení jsou podle Chen Yuna potřeba financování armády ústřední vládou, k čemuž až do té doby vláda používala zejména tisknutí nových peněz, potřeba kontroly ústřední vlády nad výběrem daní a použitím obilovin vybraných na daních a také jednotná reakce na celém území v případě cenové nestability (Chen Yun 1949f). Dále se v tomto textu také zabývá možným negativním dopadem centralizace na místní úředníky:

> "Je možné, že při jednotné hospodářské správě nastane taková situace, kdy se nižší úředníci přestanou strachovat o příjmy, jen natáhnou ruku a budou o ně žádat. Tato vaše předpověď je správná. Ale když budeme stále vysvětlovat výhody a nevýhody, možné zisky a ztráty plynoucí z jednotného a nejednotného postupu, vysvětlovat, jaká je odpovědnost revolucionářů, a navíc kontrolovat výdaje na nižších úrovních, určitě bude možné předejít a překonat tyto pasivní tendence úředníků na nižších úrovních (Chen Yun 1949f)."

V lednu roku 1950 Chen Yun konkretizuje opatření vedoucí k jednotné hospodářské správě, zejména co se týká výběru daní a kontroly nad vybranými penězi. Ve správě ústředí Komunistické strany Číny z 22. 1. a 1. 2. 1950 podepsané Chen Yunem a Bo Yiboem navrhují, aby do konce února byly ve všech oblastech založeny státní účty, jejichž hlavním správcem bude centrální banka, a aby se na ně příjmy z daní pravidelně ukládaly (každý den, co 3 až 5 dní).

Tato a další opatření byla zavedena v březnu roku 1950, kdy Ústřední administrativní komise vydala „Nařízení týkající se jednotné správy financí a hospodářství“. Podle tohoto nařízení požadovalo sjednocení správy ve třech oblastech (Yuan Baohua 1985: 20):

1. Sjednocení příjmů a výdajů.

2. Sjednocení obchodu.

3. Sjednocení správy hotovosti.

Co se týká sjednocení státních příjmů a výdajů, změnil se přístup, kdy byly jednotně řízeny státní výdaje, ale nejednotně řízeny státní příjmy. Podle nařízení měly být všechny příjmy lokálních vlád ukládány na účet ústřední vlády a poté jednotně spravovány Ústřední finanční a ekonomickou komisí (Yuan Baohua 1985: 20). Daň v naturáliích měla být vybírána podle centrálně stanovené míry, lokální vlády mohly přidat 5 až 15 %, a odevzdána do centrálních skladů. Kromě části daní, u kterých centrální správa povolila jejich ponechání na nižší úrovni, musely být všechny příjmy z cla, daně ze soli, obchodní a průmyslové daně uloženy na účet

centrální vlády (Liu Suinian a a Wu Qungan 1986: 33). V oblasti sjednocení obchodu hrály důležitou roli státní obchodní společnosti. Jejich kapitál, obchodní plány a správa zásob byla podřízena Ministerstvu obchodu, nebylo dovoleno, aby do obchodu zasahovaly lokální vlády, vládní organizace ani armáda. Tím bylo zajištěno, že nedostatkové zboží bude centrálně využito, a aby se dosáhlo plánované regulace nabídky a poptávky, ustálení cen a organizace zahraničního obchodu. Pro sjednocení kontroly nad hotovostí byla Lidová banka stanovena hlavním správcem státních účtů. Kromě hotovosti k okamžité potřebě musely být ostatní okamžitě ukládány v centrální bance, ne v soukromých bankách. Převody peněz mezi státními úřady a organizacemi byly realizovány pomocí šeků vydávaných Lidovou bankou pouze za tímto účelem (Liu Suinian a a Wu Qungan: 33, Yuan Baohua 1985: 20).

Podle výše popsaného je zřejmé, že nařízení vlády se v mnohém řídilo právě Chen Yunovými návrhy. Podle Liu Suiniana a a Wu Qungana (1986: 34-35) byly tyto změny opravdu úspěšně zavedeny. Příjmy z daní byly městskými, okresními a provinčními vládami hlášeny každý druhý den, příjmy v naturálních daních každých deset dní. Ministerstvo financí tak mohlo reagovat na aktuální stav hotovosti a efektivně ji alokovat. Dále bylo dosaženo jednotné správy materiálů a komodit, zejména obilovin, což umožnilo jejich přerozdělení a přepravu na místa s největším nedostatkem. Tak bylo zajištěno zásobování potravinami a dalšími nejdůležitějšími potřebami velkých měst, která byla dříve zásobována pomocí importů, a míst postižených přírodními katastrofami.

Sjednocení ekonomické správy bylo velmi důležitým krokem pro nastolení cenové i celkové ekonomické stability. Chen Yun se tomuto tématu věnoval v několika zprávách a proslovech. Z porovnání těchto textů a pozdějších nařízení můžeme usoudit, že se Chen Yun podílel na formulaci mnoha pravidel vedoucích ke sjednocení státní hospodářské správy.

2.5 Kontrola nad soukromým sektorem

Některé kroky vedoucí k obnovení ekonomické stability a růstu dopomohly komunistické straně také k větší kontrole nad soukromým sektorem. Jedním z nástrojů byly komunistickou stranou kontrolované odbory, které soukromí podnikatelé považovali za užitečné pro dosáhnutí ústupků ze strany pracovníků a díky nimž mohla komunistická strana zlepšit postavení dělníků a dosáhnout některých svých požadavků. Velmi důležitou roli hrály také velké znárodněné podniky, obchodní společnosti a banky, které mohly kontrolovat a ovlivňovat soukromé podniky skrze nákupy zboží a surovin a poskytování půjček (Teiwes 1987: 75-76).

Důležitý moment nastal na jaře roku 1950, kdy po zásahu proti spekulantům a ustálení cen klesla poptávka po zboží a mnoho soukromých podniků se dostalo do potíží. Podle Chen Yuna v prvních čtyřech měsících roku 1950 ukončilo svou činnost 2 945 soukromých průmyslových podniků a 9 347 soukromých obchodních podniků. V době, kdy soukromé podniky zaměstnávaly 18,3% celkového počtu dělníků a úředníků a produkovaly přibližně polovinu hrubého produktu průmyslu, byly tyto problémy velkou hrozbou pro celou ekonomiku. Znamenaly především zvýšenou nezaměstnanost a pokles výroby. Jak píše Chen Yun, podle celostátního zasedání průmyslu do konce března roku 1950 přišlo o práci 100 000 dělníků, Chen Yun odhaduje, že ve skutečnosti mohlo ve velkých městech přijít o práci 380 až 400 000 lidí (Chen Yun 1950e).

Tuto situaci bylo třeba vyřešit, proto v květnu 1950 svolala Ústřední Finanční a ekonomická komise zasedání ředitelů oddělení průmyslu a obchodu sedmi velkých měst, na kterém byly dohodnuty konkrétní kroky pro zlepšení vztahů soukromého a veřejného sektoru a obnovení produkce soukromého sektoru. Bylo navrženo 5 kroků: Měla být podpořena výroba. V některých oborech dodáváním materiálů a objednáváním jejich zpracování, v jiných oborech objednáváním zboží. Ve strojírenském průmyslu se mělo objednávat ne pro současnou, ale budoucí potřebu. Dále se jednalo o nákup zemědělských produktů a tím posílení kupní síly rolníků a také o podporu vývozu některých výrobků. Třetím bodem bylo spojení síly soukromých a státních podniků. Nakonec se mělo pomoci soukromým továrnám zlepšit řízení podniku a zorganizovat podporu v nezaměstnanosti (Chen Yun 1950e).

Liu Siunian a Wu Qungan (1986: 61) uvádějí, že těchto pět kroků navrhl sám Chen Yun, což je hodně pravděpodobné, protože Chen Yun byl předsedou Ústřední finanční a ekonomické komise a navíc se zejména o prvním bodě zmiňuje v dalších proslovech. Jeden z těchto projevů byl přednesen na třetím plenárním zasedání sedmého Ústředního výboru z 6.6.1950. Chen Yun v něm začíná následujícími slovy:

> „Je vhodné organizovat objednávání zboží. To je postupné vymizení přístupu, kde nemá vláda slovo. Tímto způsobem je [soukromé firmy] zapojíme do socialismu. Tato práce je velmi protivná, ale je nutná (Chen Yun 1950f).“

Ve zprávě pro druhé zasedání prvního celostátního zasedání čínského politického poradního shromáždění ze dne 15.6.1950 tyto zásady dále upřesňuje:

> „Pokud je to možné, vláda a státní podniky by měly objednávat zboží u soukromých podniků. Ústřední finanční a ekonomická komise bude jednotně organizovat všechny objednávky zboží a služeb, které budou potřebovat státní podniky a organizace. Přál

> bych si, aby tyto objednávky byly dvakrát do roka předány soukromým podnikům a byly s nimi uzavřeny smlouvy, aby soukromé i státní průmyslové podniky mohly naplánovat svou výrobu (Chen Yun 1950g).“

Z těchto proslovů vyplývá, že Chen Yun se snažil prosadit co největší kontrolu státu nad soukromým sektorem a nad celým trhem.

Dále k větší kontrole nad soukromým sektorem posloužily dvě kampaně, boj proti pěti zlům，*Wufan* 五反, vyhlášený Ústředním výborem v prosinci 1951 a boj proti třem zlům, *Sanfan* 三反, ohlášený v lednu roku 1952 (Liu Suinian a a Wu Qungan 1986: 67). Boj proti pěti zlům byl oficiálně nasměrován proti velkým kapitalistům, kteří porušili zákon, ale jeho širším cílem byla celá třída buržoazie. Boj proti třem zlům útočil na městské úředníky, zvláště ty, kteří pracovali na ekonomických a finančních úsecích a mohli tak být zapleteni do korupce. Nejvíce se tato kampaň dotkla „ponechaných“ pracovníků z doby Kuomintangu a nových úředníků, kteří mohli být pro komunistickou stranu potenciálním problémem (Teiwes 1987: 90). Mnoha podnikům byla udělena vysoká pokuta a musely zpětně doplácet daně, často se kvůli tomu museli uchýlit k půjčkám od státních bank a uzavírat smlouvy s vládou. Podniky, kterým byla udělena velmi vysoká pokuta, ji mohly splnit jen prodáním svých akcií vládě a vytvořením soukromě-veřejných podniků. V těchto podnicích pak komunističtí úředníci převzali vedoucí role. Během vnitřních kontrol v podnicích získali komunisté také mnoho informací o fungování soukromých podniků. Výsledkem všech těchto kroků byla dostatečně zvýšená kontrola nad soukromým sektorem, která již umožňovala přejít k centrálně plánované ekonomice (Teiwes 1987: 91-92).

Přesun části moderní průmyslové výroby ze soukromých do státních rukou může být ilustrován tím, že v roce 1949 byla z jedné poloviny produkována soukromým sektorem, v roce 1952 však byl jeho podíl jen jedna pětina. Podíl soukromého sektoru na velkoobchodě a maloobchodě se také zmenšil, řemeslné dílny však byly dále většinou soukromé (Lardy 1987: 152-153).

Chen Yun k Boji proti pěti zlům vyjadřuje v proslovu ze zasedání jednotné fronty ze dne 11.6.1952 (1952b), kde poukazuje na chyby, ke kterým došlo při plánování kampaně. Klade důraz na to, že daňové úniky se musejí vypočítat podle skutečnosti a nesmí být přehnané. Navrhuje také, aby měli majitelé podniků možnost odvolat se proti vyměřené výši daní, které mají doplatit. Dále také zdůrazňuje, že je možné doplácení daní rozložit na několik let. Z jeho slov vyplývá, že trh se tedy nenacházel ve velmi dobrém stavu, proto bylo nutné slevit

z původních požadavků. Zde tedy můžeme vidět, že Chen Yuna v první řadě zajímal skutečný stav ekonomiky a dopady kampaní na ekonomický výkon, nikoli ideologický význam kampaní.

2.6 Úspěch politik ústřední vlády v letech 1949 až 1952

Tabulka 3 ilustruje vývoj státních příjmů a výdajů v tomto období. Jak můžeme vidět, dařilo se zvyšovat státní příjmy. Státní příjmy v roce 1951 byly vyšší než výdaje, ovšem pokud nepočítáme deficity předešlých období. Lardy (1987a: 151) uvádí, že státní rozpočet byl v letech 1950 a 1951 stále v deficitu, to tedy znamená, že se do těchto období promítl deficit z minulých let. Jak vyplývá z Chen Yunových textů, schodek se dařilo postupně snižovat. Chen Yun totiž několikrát v roce 1950 píše o tom, že příjmy a výdaje se už blíží vyrovnanému stavu (Chen Yun 1950c, 1950d).

Tabulka 3: Státní příjmy a výdaje v letech 1950 – 1952, bez deficitů/přebytků z minulých období, v milionech yuanů

Rok	Státní příjmy	Státní výdaje	Saldo
1950	6 520	6 810	-290
1951	12 960	11 900	1 060
1952	17 560	16 790	770

Zdroj: The State Statistical Bureau 1960: 21-23.

Na začátku roku 1952 stanovil Chen Yun minimální cíl pro zisk státních podniků 3,5 miliard yuanů, dobrý výsledek pro něj byl 4 miliardy (Chen Yun 1952a).[12] Jak můžeme vidět v tabulce, skutečné zisky byly vyšší než Chen Yunovy odhady a dosáhly 5,7 miliard yuanů (The State Statistical Bureau 1960: 22).

V tomto období se také podařilo zvýšit podíl státních a družstevních firem v průmyslu i obchodu. Jak můžeme vidět v tabulce 5, podíl na hrubém produktu průmyslu soukromých průmyslových firem zcela nezávislých na státu klesl z 55,8 % na 17 %. Nejvíce, téměř třikrát, se zvýšil podíl na hrubém produktu průmyslu podniků vykonávajících objednávky státu, a to z 7,5 % na 21,9 % (The State Statistical Bureau 1960: 38). Jedná se o způsob kontroly nad soukromým sektorem a podpoření výroby, který velmi podporoval Chen Yun (Chen Yun 1950e, 1950f, 1950g).

[12] V původním textu je napsáno 35 bilonů a 40 bilionů yuanů. Chen Yun uvádí toto číslo ve starých yuanech. Nové yuany začaly být vydávány od 1.3.1955. Směnný poměr byl: 1 nový yuan = 10 000 starých yuanů. (Chen Yun 1995b)

Tabulka 4: Rozložení vlastnictví v průmyslu v letech 1949 – 1952, kromě řemeslné výroby, v % hrubého produktu

Rok	Socialistický průmysl	Státně-kapitalistický průmysl		Kapitalistický průmysl
		Státně-soukromý společný podnik	Podniky vykonávající objednávky státu	
1949	34,7	2,0	7,5	55,8
1950	45,3	2,9	14,9	36,9
1951	45,9	4,0	21,4	28,7
1952	56,0	5,0	21,9	17,1

Zdroj: The State Statistical Bureau 1960: 38.

V obchodě se soukromé podniky v roce 1952 stále podílely na maloobchodních tržbách více než polovinou. Jak je ukázáno v tabulce 6, jejich podíl na maloobchodních prodejích klesl z 85 % na 57,2 %. Nicméně, jak vyplývá z Chen Yunových spisů, velký podíl státu na maloobchodu nebyl ani plánován. Chen Yun kladl větší důraz na ovládnutí velkoobchodu a nejdůležitějšího zboží, jako byly obilniny a bavlněná látka (Chen Yun 1950g, 1952a).

Tabulka 5: Rozložení vlastnictví v obchodě, v % maloobchodních prodejů

Rok	Socialistický	Státní kapitalistický a družstevní	Soukromý
1950	14,9	0,1	85,0
1951	24,4	0,1	75,5
1952	42,6	0,2	57,2

Zdroj: The State Statistical Bureau 1960: 40.

3 První pětiletý plán

První pětiletý plán hospodářského rozvoje *Guanyu fazhan guomin jingji de di yi ge wu nian jihua* 关于发展国民经济的第一个五年计划 byl program pro ekonomický rozvoj platný pro období od roku 1953 do roku 1957. Ve skutečnosti však byly v prvních letech sestavovány jen jednoleté plány a konečná podoba plánu pro celé období byla odsouhlasena až v roce 1955 (Lardy 1987a: 155). V této kapitole se zaměřím na Chen Yunovu roli při formulaci plánu, na počáteční problémy při jeho sestavování a na závěr zhodnotím, jak úspěšný byl v některých ohledech.

3.1 Hlavní problémy při formulaci a uskutečňování

V textu z června roku 1954 Chen Yun zhodnotil dosavadní práci na prvním pětiletém plánu (PPP) následujícími slovy:

> „Plán má přesnou část, státem spravované hospodářství. Také má velmi nepřesnou část, zemědělství, řemeslnou výrobu, kapitalistický obchod a průmysl, pro to vše můžeme udělat jen dočasný plán. Ale tato odvětví představují velkou část ekonomiky Číny. Máme málo zkušeností s vytvářením plánu, zdroje informací jsou také nedostatečné. Takže náš plán obsahuje jen směrná, nepřesná čísla, potřebuje být stále přepracováván (Chen Yun 1954).“

Hned v úvodu naráží Chen Yun na největší problémy při formulaci PPP a důvody, proč byl podrobný plán vypracován se zpožděním. Kromě nedostatku statistických údajů a zkušeností je v literatuře jako důvod zpoždění uváděn problém zdlouhavých jednání o pomoci SSSR a účast v Korejské válce (Teiwes 1987: 92). O těch se však Chen Yun v tomto textu nezmiňuje. Chen Yun zmiňuje jiné problémy při spolupráci se SSSR, kvůli kterým podle něj bylo možné, že některé projekty průmyslové infrastruktury nebudou započaty nebo dokončeny podle plánu (Chen Yun 1954).

Chen Yun v tomto textu také nezmiňuje velice závažný problém nízkého růstu zemědělské produkce v letech 1953 a 1954 a tím způsobený vážný nedostatek zásob obilnin a nedostatečné zásobování průmyslu. Tímto problémem se však zabýval podrobně v jiných zprávách a proslovech (Chen Yun 1953a, 1953b).

Lardy (1987a: 160-164) uvádí, že hlavním důvodem pro potravinovou krizi byly státní zásahy na trhu s obilninami. Stát vytvářel zásoby obilnin pomocí daně odváděné v naturáliích (v obilninách) a pomocí nákupů na trhu. Po roce 1951 se daň v naturáliích zvýšila jen mírně, ale stát potřeboval stále více obilí, proto se důležitějším zdrojem státních sýpek staly nákupy obilí. V první fázi sestavování PPP také nebyla věnována dostatečná pozornost vztahům mezi

růstem průmyslu a zemědělství. Růst zemědělské produkce byl naplánován tak, aby byl rychlejší než poptávka po potravinách vypočítaná na základě růstu počtu obyvatel, příjmu na obyvatele a elasticity poptávky po zemědělské produkci. Nárůst potřeby potravin pro zásobování dělníků a zvýšená poptávka po surovinách produkovaných v zemědělství spojené s růstem v průmyslu nebyly brány v potaz.

Z Chen Yunova proslovu na prvním celostátním pracovním zasedání Komunistické strany Číny z 4.4.1951 vyplývá, že důvodem pro zvýšení státních nákupů obilí byly také problémy obchodníků způsobené malou poptávkou po zboží. Chen yun tehdy řekl:

> „V březnu se ustálily ceny, v polovině května obchodníci „křičeli“, že se jim neprodává zboží. Proto jsme zavedli dvě „záchranné posily“. První byla objednávání zpracování polotovarů a objednávání zboží. Druhou byl nákup zemědělských produktů (Chen Yun 1951).“

Díky nákupu zemědělských plodin získali rolníci peníze a mohli více utrácet. Díky tomu se situace do září roku 1951 zlepšila (Chen Yun 1951).

Úroda v letech 1951 a 1952 byla velice dobrá. Ve zprávě ústředí strany z 15.1.1952, která byla vypracována Chen Yunem a podepsána Chen Yunem, Bo Yiboem a Li Fuchunem, Chen Yun uvádí, že se produkce obilnin v roce 1951 zvýšila o 15 miliard jinů. Říká však, že i přesto je situace na trhu s obilninami napjatá, protože se zvětšuje plocha, na které se pěstují tržní plodiny, a sami rolníci více spotřebují. Odhaduje, že v roce 1952 se zvýší státní zásoby obilí o 7 miliard jinů. Podle Chen Yuna tedy stačí, aby se drželi plánu pro spravování státních zásob obilnin a přerozdělování mezi regiony, a nehrozí nedostatek obilnin. Dále však uvádí, že kvůli růstu obyvatel měst bude třeba zvýšit státní zásoby obilnin. Proto navrhuje zvýšení nákupů obilí. Tento postup měl být nejdříve vyzkoušen při letní sklizni roku 1952 a poté rozšířen na celé území (Chen Yun 1952a).

Z tohoto textu je patrné, že si Chen Yun uvědomoval, že růst obyvatel měst bude mít vliv na poptávku po obilninách a že je třeba se na tuto situaci připravit. Nejlepším řešením podle něj měly být státní nákupy obilí, v roce 1951 však nenavrhoval úplný státní monopol. Státní nákupy podle něj mohly mít úspěch, jen pokud lidé pochopí jejich význam, ceny budou rozumně nastaveny a stát bude nakupovat jen část přebytků rolníků (Chen Yun 1952a). V Chen Yunově návrzích k řešení možného nedostatku potravin můžeme vidět typické rysy jeho přístupu. Jedná se o opatrnost, navrhoval totiž vyzkoušení daného postupu na části území. Dále se jedná o přemýšlení nad skutečným stavem věcí a praktický přístup, kdy si

uvědomoval, že lidé musí mít motivaci prodávat státu obilí a státní výkupní ceny nesmí být o moc nižší než ceny nabízené soukromými obchodníky.

Chen Yun se však v letech 1951 a 1952 nezmiňoval o nutnosti zvýšit zemědělskou produkci, aby byla uspokojena poptávka lehkého průmyslu po surovinách. Chen Yun si tedy vztahy mezi růstem zemědělství a průmyslu uvědomoval jen částečně.

V roce 1953 rostla poptávka po obilninách ve městech, kvůli rozsáhlým záplavám bylo nutné zásobovat i některé vesnické oblasti. Chen Yun uvádí, že v období od července do září roku 1953 bylo nakoupeno 9,8 miliard jinů obilnin a prodáno 12,4 miliard jinů obilnin. Navíc bylo podle něj velmi nepravděpodobné, že by v dalších třech měsících mohli nakoupit více obilí než prodat. Původní plán byl nakoupit 34 miliard jinů a prodat 48 miliard jinů. Podle Chen Yunových odhadů nebude nakoupeno tolik, kolik naplánovali, a prodeje přesáhnou 55 miliard jinů (Chen Yun 1953b).

Chen Yun tvrdí, že není možné snížit vývozy ani příděly státním zaměstnancům a armádě. Také není možné snížit rezervní zásoby. Jediným řešením je zavést státní monopol na nákupy obilnin na vesnici a ve městech zavést přídělový systém (Chen Yun 1953b). Je však možné, že se jedná o návrhy jiných členů ústředí strany a Chen Yun je zde jen přednesl. V telegramu Zhou Enlaiovi z 25.6.1953 totiž Chen Yun říká (1953a), že podporuje původní návrh, ale je třeba napravit nedostatky jejich práce. Nedostatkem je především ne příliš rychlá přeprava obilnin mezi jednotlivými regiony. Původním návrhem tedy nejspíš myslí nákup obilnin státem, ale ne státní monopol. Kdo prosadil státní monopol, není z tohoto textu jasné, ani nevíme, jestli s ním Chen Yun nakonec úplně souhlasil. Státní monopol na nákupy obilnin a dalších důležitých potravin v říjnu roku 1953 byl odsouhlasen Ústředním výborem a v listopadu Státní radou. V prosinci 1953 začal tento systém fungovat (Chen Yun 1995d).

Pomalý růst zemědělské produkce v letech 1953 a 1954 způsobil velké potíže při realizaci PPP, nebo spíše jednoletých plánů, v oblasti průmyslu. Zemědělství produkovalo více než čtyři pětiny surovin pro lehký průmysl, jeho špatný výkon tedy přímo ovlivňoval průmyslovou výrobu. Snížení produkce lehkého průmyslu takto způsobené znamenalo snížení příjmů z nepřímých daní, které byly u výrobků lehkého průmyslu velmi vysoké. Nižší příjmy z daní pak znamenaly nižší investice do průmyslové výroby. Dalším negativním dopadem nízké zemědělské produkce bylo snížení exportů, v té době složených převážně ze zemědělské produkce, a tím pádem snížení zásob zahraničních měn na investování importů, které byly naopak tvořeny především průmyslovým zbožím (Lardy 1987a: 161-162).

3.2 Formulace a hlavní body

Chen Yun dne 30.6.1954 ve zprávě ústředí komunistické strany uvádí, že PPP byl od roku 1951 již pětkrát přepracován. První tři verze vypracovala Ústřední finanční a ekonomická komise. Můžeme tedy předpokládat, že Chen Yun jako její předseda se na formulaci plánu podílel. Počtvrté byl navržen Státní plánovací komisí. Popáté na plánu od března roku 1954 až do 30.6.1954 pracoval sám Chen Yun (Chen Yun 1954).

Finální verze PPP byla dokončena v únoru roku 1955 (Lui Suinian 1986: 119). Kdo pracoval na úpravách od června 1954 do února 1955, není nikde jasně řečeno. Do jaké míry se na přípravě PPP podílel Chen Yun, můžeme usoudit z následujících událostí. Chen Yun 21.3.1955 na celostátní konferenci zástupců přednesl Zprávu o prvním pětiletém plánu pro rozvoj lidové ekonomiky a PPP byl na tomto sjezdu odsouhlasen (Chen Yun 1955: 12). V červenci téhož roku byl PPP přijat prvním Všečínským shromážděním lidových zástupců (Liu Suinian a Wu Qungan 1986: 119). Představil jej předseda Státní plánovací komise Li Fuchun (Li Fuchun 1955).

Chen Yun v textu své zprávy uvádí velmi podrobné informace a vysvětluje je stylem jemu vlastním,[13] proto se domnívám, že nebyl pouze řečníkem, ale na přípravě konečné verze PPP se aktivně podílel. Na druhou stranu některé informace se liší od jeho zprávy z června 1954. Jedná se i o údaje, které předtím nezpochybňoval (Chen Yun 1955: 12-20). Na konečné verzi PPP mají tedy určitě podíl i další členové vedení komunistické strany. V následujícím textu uvedu hlavní body dvou Chen Yunových zpráv a konečné verze PPP. Na základě analýzy rozdílů mezi těmito třemi texty posoudím, do jaké míry se Chen Yun podílel na formulaci konečné verze PPP. Uvedu také, jaké byly pravděpodobně teoretické základy PPP.

Chen Yun nezmiňuje, co bylo teoretickým základem pro vypracování PPP. Po prostudování obsahu plánu a proslovů Chen Yuna a Li Fuchuna, ve kterých vysvětlují jednotlivé body plánu, však můžeme tvrdit, že PPP byl do velké míry inspirován modelem Sovětského svazu. Jeho základními body byly velké investice do průmyslu, důraz na kapitálově náročné projekty s využitím vyspělých technologií, zemědělství jako hlavní zdroj pro financování růstu průmyslové výroby (Teiwes 1987: 96).

Jak uvádí Brodsgaard (1983: 38), teoretickým základem sovětského modelu je marxistická teorie akumulace. V této teorii můžeme rozdělit ekonomiku na dva sektory. Sektor výrobního

[13] Např.: Pokládá otázky a poté na ně odpovídá podrobným vysvětlením.

zboží, sektor 1, a sektor spotřebitelského zboží, sektor 2. Sektor 1 můžeme dále rozdělit na sektor vyrábějící vybavení pro své vlastní rozšíření (těžký průmysl), sektor 1a, a sektor, který vyrábí vybavení pro sektor 2, sektor 1b. Pro nastartování rychlého ekonomického růstu je nutné, aby bylo více investováno do sektoru 1, a zároveň investice do sektoru 1a musí být vyšší než investice do sektoru 1b. Výsledkem je růst všech sektorů, podíl sektoru 2 na celkovém produktu se však snižuje a podíl sektoru 1a se zvyšuje. Po určité době by se celá ekonomika měla dostat na vyšší úroveň ekonomického růstu (Brodsgaard 1983: 38-41). V následujícím textu se pokusím posoudit, do jaké míry se Chen Yunovy návrhy shodují s výše uvedenou teorií a kde se od ní odklání.

Chen Yun ve své zprávě z června 1954 navrhl dva základní cíle ekonomického růstu:

1. Zvýšení hrubého produktu průmyslu o 15,5 % ročně.
2. Růst hrubého produktu v zemědělství o 5 % ročně.

Tato čísla byla následně změněna na 14,7 % a 4,3 % (Li Fuchun 1955). Není jasné, kdo tyto změny provedl, je však možné, že sám Chen Yun se na nich podílel. Z jeho textu je totiž patrné, že si myslí, že tyto cíle jsou nastaveny docela vysoko a v některých případech asi nebude možné jich dosáhnout.

Podle Chen Yuna bude možné dosáhnout 15,5% ročního růstu průmyslové výroby, možná některé obory porostou rychleji. U některých důležitých surovin, jako například ocel nebo bavlněná látka, bude podle Chen Yuna těžké překonat plán. Také podle něj existují produkty, u kterých se možná nepodaří dosáhnout plánem stanoveného cíle (Chen Yun 1954).

Dále Chen Yun uvádí, co bude podstatné pro dosažení stanovených cílů. Zaprvé upozorňuje na to, že průmyslová výroba se bude opírat především o produkci existujících továren, celková výroba všech továren nově vybudovaných a uvedených do provozu možná do konce období dosáhne podílu 25 % na celkovém produktu (Chen Yun 1954).

Co se týká zemědělství, Chen Yun upozorňuje na to, že je třeba zvýšit výnosnost na jednotku obdělávané půdy. Podle jeho názoru bude velice náročné dosáhnout požadovaného cíle. Nejdůležitější pro zvýšení výnosnosti na jednotku obdělávané půdy bude kolektivizace (Chen Yun 1954).

Dalším důležitým bodem byly investice do průmyslové infrastruktury. Z Li Fuchunova proslovu z července 1955 vyplývá, že velký důraz byl kladen na 694 nadlimitních

průmyslových projektů,[14] z nichž největší význam mělo 156 projektů realizovaných s pomocí Sovětského svazu. V červnu roku 1954 Chen Yun mluví zatím jen o 615 projektech, ale říká, že jich možná bude více. V té době bylo naplánováno, že SSSR pomůže Číně s budováním 141 projektů. Chen Yun se nevyjadřuje k jejich důležitosti. Říká však, že některé z těchto projektů budou možná zpožděny, a to proto, Čína na tom po technické stránce není moc dobře, poskytnuté materiály jsou buď nepřesné, nebo se často mění a je třeba čas na jejich přeložení. Dále si stěžuje na problémy při komunikaci se Sovětským svazem. Chen Yun také upozorňuje na to, že až se začne pracovat na více projektech, možná budou chybět techničtí pracovníci na střední a nižší úrovni. Proto se podle Chen Yuna některé projekty mohou zpozdit a je třeba oficiálně oznámit, které z nich to mohou být (Chen Yun 1954).

Dále se Chen Yun věnuje „proporcionálnímu růstu". Popisuje, v jakém poměru by se měly rozvíjet průmysl a zemědělství, lehký a těžký průmysl, jednotlivá odvětví těžkého průmyslu, průmysl a přeprava po železnici (Chen Yun 1954).

Chen Yun si uvědomuje, že situace v zemědělství je velmi napjatá a i když se podaří naplnit plán, vytvořené zásoby potravin nebudou moc velké. Kvůli finanční a technické náročnosti říká, že není možné rozšířit obdělávanou půdu o více, než je naplánováno. Bylo by totiž nutné nakoupit traktory a další stroje ze zahraničí, rozšířit železnici, vybudovat zavodňovací zařízení, investovat do vytvoření státních farem a investovat do průzkumu a plánování. Pro vybudování zavodňovacích zařízení na již obdělávané půdě bude podle Chen Yuna třeba 10 let a navíc nárůst produkce díky rozšíření zavodňovacích zařízení nebude z pohledu celé země příliš vysoký. Za nejlepší způsob zvýšení produkce v zemědělství považuje kolektivizaci. Z dřívějších zkušeností ví, že díky kolektivizaci se produkce může zvýšit o 15 až 30 %. Tehdy bylo naplánováno, že do zemědělství bude investováno 4,9 miliard yuanů,[15] což představovalo 9,5 % celkových investic do základní infrastruktury.[16] Po započtení dalších přímých a nepřímých investic do zemědělství (úprava toku Žluté řeky, dlouhodobé půjčky zemědělcům ad.) dosáhnou investice do zemědělství více než 15 % celkových investic do základní infrastruktury, což podle Chen Yuna není málo. Nicméně by podle Chen Yuna měly být připraveny záložní plány pro zemědělství a měla by být snaha zvýšit investice do

[14] Aby byl zajištěn dohled nad největšími projekty, byl stanoven limit pro výši investice do jednoho projektu v jednotlivých odvětvích. Projekty přesahující tento limit byly označeny za nadlimitní, ostatní za podlimitní. (Li Fuchun)

[15] V původním textu je napsáno 49 bilionů yuanů. Chen Yun uvádí toto číslo ve starých yuanech. Nové yuany začaly být vydávány od 1.3.1955. Směnný poměr byl: 1 nový yuan = 10 000 starých yuanů. (Chen Yun 1995b)

[16] V souladu s textem PPP rozlišuji průmyslovou infrastrukturu, dopravní infrastrukturu a základní infrastrukturu. Pojem základní infrastruktura zahrnuje všechna základní zařízení pro průmysl, dopravu, telekomunikace, zdravotnictví, kulturu, vzdělání, zemědělství a další ekonomická odvětví.

zemědělství (Chen Yun 1954). V tomto textu tedy Chen Yun nezpochybňuje fakt, že nejvíc finančních zdrojů má být investováno do průmyslu. Můžeme říci, že jeho názor je v souladu s marxistickou teorií. Uvědomuje si však, že výkon zemědělství je důležitý. Za nejdůležitější pro zvýšení zemědělské produkce považuje kolektivizaci a ne více investic. Připouští však, že pokud bude možné, mělo by se do zemědělství investovat více peněz. Tento jeho názor byl určitě také ovlivněn zkušenostmi s dvěma lety špatné úrody a nedostatkem potravin, který způsobil velké problémy.

Do těžkého průmyslu mělo být podle Chen Yuna investováno 88 % investic plynoucích do průmyslu a do lehkého průmyslu 12 %. Hlavním problémem lehkého průmyslu v tu dobu nebyly investice, ale suroviny produkované v zemědělství (bavlna, olej) a v těžkém průmyslu (chemikálie, ocelový plech). Bez zvýšení dodávek těchto surovin nemělo smysl zvyšovat investice do lehkého průmyslu (Chen Yun 1954). Nejvíce investic tedy mělo plynout do těžkého průmyslu (sektor 1a), což je v souladu s marxistickou teorií. V tomto textu jsou však také reflektovány zkušenosti s nedostatkem zemědělských plodin v posledních letech a uvědomění si vztahů mezi průmyslovou a zemědělskou produkcí.

Co se týká těžkého průmyslu, velká část investic plynula do obrany státu, ale na tom nebylo podle Chen Yuna možné nic změnit. Ropný průmysl nebude v prvním ani druhém pětiletém plánu dostačovat potřebě, Čína tehdy potřebovala najít nové ropné zdroje. Problém v té době představovaly také dodávky uhlí a elektřiny (Chen Yun 1954).

Dále se Chen Yun vyjadřuje k opravám a budování železnice. Nových tratí bude vybudováno méně, než bylo naplánováno v roce 1952. Bude se více investovat do spravení existujících tratí, protože na nich leží mnoho průmyslových podniků. Původně také odhadovali, že každý kilometr nových tratí bude stát 390 000 yuanů, ve skutečnosti však stojí mnohem více, 620 000 yuanů.[17] Podle Chen Yuna bude nutné zvýšit investice do železnice, aby byl dodržen plán (Chen Yun 1954). V tomto textu vidíme, že změn oproti prvním návrhům PPP muselo být uděláno více, zde například odhad nákladů na stavbu železnic.

Část proslovu o proporcionálním růstu dokládá, že se Chen Yun podrobně zabýval vztahy mezi jednotlivými sektory ekonomiky. Uvědomoval si, že nemohou jen přebrat cizí model, ale musejí se řídit podle současné reálné situace v zemi. Toto tvrzení můžeme doložit následujícím textem Chen Yunovy zprávy z června 1954:

[17] V původním textu jsou údaje uvedeny ve starých yuanech, tedy 3,9 miliard yuanů a 6,2 miliard yuanů.

> „Princip proporcionálního rozvoje musí být dodržován, ale konkrétní poměr mezi jednotlivými odvětvími mohou být v každé zemi, a dokonce v jedné zemi v různých obdobích, rozdílné. Každá země musí podle aktuálního stavu své ekonomiky určit vhodné proporce svého plánu (Chen Yun 1954).“

V tomto textu Chen Yun neuvádí žádnou konkrétní zemi, může se však jednat o narážku na to, že nemohou přebrat model Sovětského svazu bez toho, aby jej přizpůsobili aktuálnímu stavu čínské ekonomiky.

Chen Yunova Zpráva o prvním pětiletém plánu pro rozvoj lidové ekonomiky z března 1955 není uveřejněna celá, přístupné jsou pouze její části pojednávající o rozsahu investic do infrastruktury průmyslu a dopravy, o zvýšení zemědělské produkce a o centrálním výkupu a přídělu potravin (Chen Yun 1955: 12-20). Nyní se zaměřím na některé body zprávy a zdůrazním ty, ve kterých se liší od Chen Yunovy zprávy ústředí strany z června 1954.

Chen Yun ve zprávě vysvětluje, proč není možné vybudovat více průmyslové a dopravní infrastruktury. Existují pro to tři důvody. Zaprvé nemají dostatek technických pracovníků. Zadruhé nebude možné v průběhu PPP zvýšit počet studentů technických oborů tak, aby mohli spustit více projektů, než bylo naplánováno. Zatřetí nebudou schopni dodat více podpůrných zařízení a přístrojů a není vhodné, aby je také dovezli ze SSSR (Chen Yun 1955: 13-14). V tomto textu se nijak neodlišuje od jeho dřívější zprávy, jen uvádí podrobnější informace.

Co se týká plánů na zvýšení zemědělské produkce, byl snížen cíl pro obilniny a bavlněnou látku. Tato změna je v souladu s dřívější Chen Yunovou zprávou, ve které říká, že zejména u některých důležitých komodit, jako je bavlněná látka, bude velmi těžké naplnit plán. Dále však Chen Yun oznamuje informace odlišné od jeho zprávy z června 1954. Kolektivizací je možné dosáhnout zvýšení výnosů o 10 až 20 % (původně 15 až 30 %). Poté uvádí, že rozšíření obdělávané půdy je důležité pro zvýšení zemědělské produkce a že se musí snažit překonat cíl rozšíření obdělávané půdy o 38 milionů *mu*. Nejsou zde uvedeny vysoké náklady a potřeba techniky pro toto rozšíření, které zmiňoval ve zprávě z roku 1954 (Chen Yun 1955: 15-16).

Je tedy jasné, že od verze PPP dokončené Chen Yunem v červnu roku 1954 se několik bodů plánu změnilo. To mohlo být dáno tím, že Chen Yun se plánem dále zabýval, došel k novým poznatkům a své závěry přehodnotil. Své názory mohl změnit pod vlivem názorů jiných osob. Nebo zkrátka byly prosazeny návrhy jiných tvůrců PPP a Chen Yun s nimi nemusel souhlasit.

Konečná verze PPP sestávala z následujících základních bodů:

1. Založení a rozvoj odvětví těžkého průmyslu a těžby: těžba uhlí, energetický a ropný průmysl, strojírenství, zpracování železa a oceli.
2. Rozvoj textilního průmyslu a dalších odvětví lehkého průmyslu, budování nových středně velkých podniků pro potřeby zemědělství.
3. Naplno využít kapacit existujících továren.
4. Podpora vytváření družstev (spoléhající zejména na chudé rolníky, metoda přesvědčování, dávání dobrých příkladů a poskytování státní podpory). Jedna třetina rolnických rodin měla být během pěti let organizována v základních jednotkách zemědělských výrobních družstev.
5. Rozvoj dopravy, pošty a telekomunikací, především železnice.
6. Postupně organizovat samostatné řemeslníky, dopravce a nezávislé malé podniky do různých forem družstev.
7. Pokračovat v upevnění a rozšíření vedení socialistické ekonomiky nad kapitalistickou, postupně zvýšit počet státně-soukromých společných podniků.
8. Zajistit stabilitu trhu, udržovat rovnováhu mezi příjmy a výdaji, rozvíjet směnu zboží mezi městy a vesnicemi a mezi Čínou a ostatními zeměmi. Posílit plánovaný nákup a zásobování některými důležitými průmyslovými a zemědělskými výrobky.
9. Rozvíjet kulturu, vzdělání a vědecký výzkum a aktivně proškolovat pracovníky potřebné pro výstavbu.
10. Dbát na přísné šetření.
11. Zlepšovat materiální a kulturní zaopatření pracující třídy.
12. Posilovat vzájemnou pomoc a spolupráci lidí různých národností v ekonomické a kulturní sféře. Rozvíjet ekonomiku a kulturu národnostních menšin (Liu Suinian a Wu Qungan 1986: 115-117).

V proslovu na druhém zasedání prvního Všečínského shromáždění lidových zástupců Li Fuchun, předseda Státní plánovací komise, uvádí, že hlavním cílem PPP je vybudovat 156 průmyslových projektů s pomocí SSSR a dalších 694 projektů, podpořit kolektivizaci a přivézt soukromé podniky na socialistickou cestu. Jinými slovy za nejdůležitější pokládá první, čtvrtý a sedmý bod plánu (Li Fuchun 1955).

Celkové investice do základní infrastruktury byly naplánovány na 42,74 miliard yuanů. Chen Yun ve své zprávě z června 1954 navrhuje celkové investice ve výši 51,57 miliard yuanů.[18] Celkové investice byly tedy nakonec sníženy. Důvodem mohly být problémy v zemědělství a nutnost zvýšit výkup obilnin. Jak můžeme vidět v tabulce 3, největší důraz byl kladen na průmysl, mělo do něj plynout 58,1 % celkových investic do základní infrastruktury.

Tabulka 6: Plánované rozdělení investic do základní infrastruktury v období PPP

Odvětví	miliard yuanů	%
Průmysl	24,85	58,1
Zemědělství	3,26	7,6
Doprava a telekomunikace	8,21	19,2
Obchod, bankovní sektor a zásobování	1,28	3,0
Kultura, vzdělání a zdravotnictví	3,08	7,2
Veřejná zařízení ve městech	1,60	3,7
Ostatní	0,46	1,1
Celkem	42,74	100,0

Zdroj: Li Fuchun 1955.

Když se blíže podíváme na investice do průmyslu, 88,8 % mělo plynout do průmyslu vyrábějícího vybavení pro průmysl (těžký průmysl), tedy sektor 1a v marxistickém modelu. Do průmyslu vyrábějícího pro konečnou spotřebu byl naplánován podíl 11,2 % na celkových investicích do průmyslu. Tento poměr ve prospěch těžkého průmyslu je ještě vyšší, než tomu bylo u prvního pětiletého plánu SSSR. Li Fuchun to ve svém proslovu z července 1955 odůvodňuje velkou zaostalostí těžkého průmyslu v Číně a potřebou tuto situaci změnit. Zmiňuje také to, že stále existují soukromé podniky lehkého průmyslu, jejichž potenciál je třeba naplno využít (Li Fuchun 1955).

Chen Yun ve své zprávě ústředí strany z června 1954 navrhuje poměr investic do těžkého a lehkého průmyslu 88 % ku 12 %. Jedná se tedy o téměř stejný poměr jako v konečné verzi PPP. Toto rozhodnutí přitom zdůvodňuje podobně jako Li Fuchun. Lehký průmysl má velké rezervy a všechna zařízení lehkého průmyslu nejsou v tuto chvíli naplno využívána. Do lehkého průmyslu mohou investovat také soukromí podnikatelé. Pokud bude nedostatek výrobků lehkého průmyslu, bude možné v relativně krátkém čase (v porovnání s těžkým průmyslem) vybudovat nová výrobní zařízení. Navíc největším problémem lehkého průmyslu je nedostatek surovin a ne nedostatek investic (Chen Yun 1954). V tomto bodě byla tedy konečná verze PPP téměř shodná s Chen Yunovým návrhem z června roku 1954.

[18] Vypočítáno na základě údajů o investicích do zemědělství.

Můžeme říci, že výsledný poměr investic do těžkého a lehkého průmyslu je v souladu s marxistickou teorií. Neřídí se úplně přesně vzorem SSSR, což je podle Li Fuchuna dáno odlišnou situací v Číně. Rozhodnutí o konečném poměru investic v průmyslu však také ovlivnily skutečnosti nesouvisející s marxistickou teorií, především možnost investic z jiných než státních zdrojů, možnost lepšího využití stávajících kapacit a fakt, že pokud by se nezvýšil přísun surovin, vyšší investice do lehkého průmyslu by nebyly efektivní.

Investice do zemědělství byly naplánovány na 3,26 miliard yuanů. Jedná se o docela velký pokles oproti Chen Yunem v červnu roku 1954 navrhovaným 4,9 miliardám yuanů.[19] Jak již bylo zmíněno, celkové investice byly také nižší, než navrhoval Chen Yun. Investice do zemědělství byly nicméně nižší než Chen Yunův návrh i v relativním vyjádření. Chen Yun navrhoval 9,5 %, zatímco v konečné verzi PPP to bylo jen 7,6 %. Chen Yun navíc vyjadřoval jisté obavy, byl si vědom, že situace v zemědělství není moc dobrá a nejsou produkovány velké přebytky. Navrhoval, aby investice do zemědělství byly zvýšeny, pokud to bude možné (Chen Yun 1954). Je tedy zřejmé, že nad Chen Yunovým názorem převládly názory jiných. Tyto názory byly více v souladu s marxistickou teorií.

3.3 Výkon ekonomiky v období prvního pětiletého plánu

V období PPP bylo dosaženo poměrně rychlého růstu hrubého domácího produktu (HDP). Průměrně rostlo HDP o 8,9 % ročně a průměrný růst HDP na osobu dosáhl 6,4 %. Tento výsledek je velice dobrý v porovnání s ekonomickým růstem v prvních čtyřech desetiletích 20. století (Lardy 1987a: 155). Výkony průmyslu a zemědělství byly také velmi dobré.

Tabulka 8 ilustruje hrubý produkt průmyslu v letech 1952 až 1957. Hrubý produkt průmyslu neustále rostl, nejhoršího výsledku dosáhl v roce 1955, tehdy se oproti roku 1954 zvýšil o 5,58 %. PPP stanovil vzrůst produktu v roce 1957 oproti roku 1952 o 98,3 % (Li Fuchun 1955). Skutečný výsledek tento cíl překročil, hrubý produkt průmyslu se do roku 1957 zvýšil o 128,3 % oproti roku 1952. Průměrný roční růst dosáhl 17,95 %, tedy ještě více, než předpovídal Chen Yun v roce 1954 (The State Statistical Bureau 1960: 87).

[19] V původním textu je napsáno 49 bilionů yuanů. Chen Yun uvádí toto číslo ve starých yuanech. Nové yuany začaly být vydávány od 1.3.1955. Směnný poměr byl: 1 nový yuan = 10 000 starých yuanů. (Chen Yun 1995b)

Tabulka 7: Vývoj hrubého produktu průmyslu v letech 1952 - 1957

Rok	milion yuanů	změna oproti minulému roku (%)
1952	34 330	
1953	44 700	30,21
1954	51 970	16,26
1955	54 870	5,58
1956	70 360	28,23
1957	78 390	11,41

Zdroj: The State Statistical Bureau 1960: 87.

V zemědělství se také podařilo dosáhnout lepšího výsledku, než stanovil plán, ovšem jen o několik desetin procenta. Plán stanovil, že průměrný roční růst v zemědělství má být 4,3 %, podařilo se dosáhnout 4,5 %. Podle jiných, také oficiálních statistik, kdy byl hrubý produkt počítán jinou metodou, byl však průměrný růst zemědělství jen 3,8 % ročně (Lardy 1987a: 155). To by znamenalo růst nižší, než požadoval plán. Není jasné, proč k těmto odchylkám ve statistikách došlo. Obecně však můžeme říci, že zemědělská produkce sice rostla, ale nerostla dostatečně rychle, čímž brzdila rozvoj průmyslu. Jak uvidíme dále, tento vývoj měl velký vliv na rozhodování o volbě strategie řízení ekonomiky v dalších letech.

Oba výše uvedené výsledky byly nižší než Chen Yunem v roce 1954 navrhovaných 5 %, Chen Yun sám však tvrdil, že si není jist, jestli bude možné naplnit plán pro růst zemědělské produkce (Chen Yun 1954). Jeho obavy se tedy naplnily. Jak můžeme vidět v tabulce 9, v letech 1952 až 1957 nejvíce vzrostl produkt zemědělství v roce 1955, po dvou méně úspěšných letech se oproti roku 1954 zvýšil o 7,7 %. V období PPP rostl počet obyvatel průměrně ročně o 2,4 %. Zemědělská produkce tedy dosáhla vyššího růstu, což bylo velice důležité, protože jak bylo řečeno v první kapitole, Čína se dlouhou dobu potýkala s nedostačujícím růstem zemědělské produkce.

Tabulka 8: Vývoj hrubého produktu zemědělství v letech 1952 - 1957

Rok	milion yuanů	změna oproti minulému roku (%)
1952	48 390	
1953	49 910	3,14
1954	51 570	3,33
1955	55 540	7,70
1956	58 290	4,95
1957	60 350	3,53

Zdroj: The State Statistical Bureau 1960: 118.

Dalším velice důležitým bodem PPP bylo zmenšení soukromého sektoru. Od roku 1956 byla veškerá průmyslová výroba (bez řemeslné výroby) pod určitou formou státní kontroly. Soukromí obchodníci se podíleli na celkové sumě prodeje v maloobchodu 2,7 % (The State Statistical Bureau 1960: 38). V roce 1957 se státní podniky podílely na HDP 33,2 %, družstva 56,4 %, státně-soukromé společné podniky 7,6 % a soukromé podniky 2,8 % (The State Statistical Bureau 1960: 42). V tomto ohledu byly také splněny cíle PPP.

Podle čínského statistického úřadu se nakonec celková výše investic do základní infrastruktury rovnala 55 miliardám yuanů. Přesáhla tedy jak v plánu uvedenou sumu 42,74 miliard yuanů, tak Chen Yunem v roce 1954 navrhovaných 51,57 miliard yuanů (The State Statistical Bureau 1960: 55).

Tabulka 9: Skutečné a plánované rozdělení investic do základní infrastruktury v období PPP

	Skutečné		Plánované	
Odvětví	miliard yuanů	%	miliard yuanů	%
Průmysl	25,03	45,5	24,85	58,1
Zemědělství	4,19	7,6	3,26	7,6
Ostatní	25,78	46,9	14,63	34,2
Celkem	55,00	100,0	42,74	100,0

Zdroj: The State Statistical Bureau 1960: 57, Li Fuchun 1955.

Rozložení investic bylo také poněkud odlišné od původního plánu. Celková suma investovaná do průmyslu byla vyšší o 180 milionů yuanů, v relativním vyjádření však bylo do průmyslu investováno méně, než bylo naplánováno. Podíl realizovaných investic do průmyslu na celkových investicích byl 45,5 %, v plánu bylo 58,1. Podíl investic do zemědělství odpovídal plánovaným investicím. Rozdělení investic se tedy změnilo ve prospěch ostatních odvětví.

4 Velký skok

V roce 1958 byla prosazena strategie, která měla umožnit velice rychlý ekonomický růst, ve skutečnosti však ekonomický růst zpomalila a způsobila mnoho problémů. V této kapitole popíši, jaké byly pravděpodobné příčiny pro zvolení této strategie a jaký byl Chen Yunův názor na další směrování ekonomického řízení.

4.1 „První skok“

V proslovu z července roku 1955 Mao Zedong inicioval urychlení kolektivizace v zemědělství, kolektivizace byla totiž podle něj dobrou cestou pro zvýšení zemědělské produkce, která byla zásadní pro industrializaci země. V letech 1955 a 1956 vypracoval Mao Zedong základy Dvanáctiletého programu pro zemědělství, který předpokládal dokončení kolektivizace v roce 1958 a požadoval velké zvýšení výnosů v zemědělství. Tento a další proslovy a články v novinách podpořily snahu představitelů místních vlád o rychlejší kolektivizaci a zvýšení zemědělské produkce. Výsledkem bylo, že kolektivizace proběhla ještě rychleji, než požadoval Dvanáctiletý program pro zemědělství. V prosinci roku 1958 bylo 88 % rolnických domácností organizováno v družstvech (MacFarquhar 1974: 16-28).

Na tyto události navázaly snahy o zrychlení transformace podniků v soukromém vlastnictví na společné státně-soukromé podniky. V roce 1955 byl vypracován plán pro socialistickou transformaci soukromých podniků, která měla být dokončena v roce 1957. Podle Bachmana (1985: 60) byl jeho autorem Chen Yun a Mao Zedong tento plán podporoval. Mao Zedong na začátku roku 1956 stanovil nové heslo pro podpoření růstu průmyslové produkce a mobilizace dělníků, které znělo „více, rychleji, lépe a hospodárněji.“ Stejně jako v zemědělství se místní vlády a také samotné podniky snažily o dokončení socialistické transformace před daným termínem a ohlašovaly také velmi vysoké cíle pro zvýšení produkce. Socialistická transformace podniků probíhala opravdu velmi rychle, v Pekingu bylo její úspěšné zakončení oslaveno již 15. ledna 1956 (MacFarquhar 1974: 23-30).

Do dění na domácí politické scéně zasáhly v roce 1956 také zahraniční události. Na XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu v únoru 1956 Chruščev ve svém proslovu Kult osobnosti a jeho důsledky otevřeně kritizoval Stalinovy diktátorské metody a upozornil na nebezpečí kultu osobnosti. Tato kritika byla pro Komunistickou stranu Číny nečekaná a bylo nutné, aby na ni zareagovala tak, aby odlišila Mao Zedonga od Stalina. To učinila v dubnu 1956 v článku vydaném v *Renmin ribao*, ve kterém bylo řečeno, že Stalinův přínos byl důležitější než jeho chyby. Článek zdůraznil, že již v roce 1943 byla v Číně přijata

opatření proti individualismu a vzestupu jediné osoby, všem členům strany přitom bylo jasné, že boj proti individualismu vedl sám Mao Zedong. XX. sjezd a později povstání v Polsku a Maďarsku vedly Mao Zedonga k tomu, aby se zabýval vztahem strany a lidu. Opatření, díky kterým se mělo předejít chybám stalinistického Ruska, představil v proslovech O deseti vztazích *Lun shi da guanxi* 论十大关系, a Ať rozkvétá sto květů, ať spolu soupeří sto škol B*aihua qifang, baihua zhengming* 百花齐放，百家争鸣 (MacFarquhar 1974: 39-50).

V proslovu O deseti vztazích se Mao Zedong v pěti bodech věnoval hospodářství. V této části se ukázalo, že Mao a možná větší část Politbyra, na jehož zasedáních byla formulace deseti vztahů diskutována, nebyli spokojeni se směrem ekonomických politik. Zejména byli nespokojeni s rychlostí ekonomického růstu a s tím, že navzdory rychlé kolektivizaci zemědělství a socialistické transformaci průmyslu politici zodpovědní za plánování ekonomiky nezvýšili cíle pro průmyslovou a zemědělskou produkci. Na rozdíl od Dvanáctiletého plánu pro zemědělství bylo deset vztahů formulováno mnohem obecněji, neurčovalo přesné cíle, důvodem mohly být v tu dobu již patrné problémy způsobené snahou o rychlé zvýšení průmyslové produkce, které popíši v dalším odstavci (MacFarquhar 1974: 57-59).

Státní plánovací komise v čele s Li Fuchunem se pravděpodobně snažila o snížení dopadů výše popsaných proslovů a plánů, snažila se o zpomalení socialistické transformace podniků a mobilizace dělníků (MacFarquhar 1974: 30-31). Již v roce 1956 se projevily první problémy spojené s velmi rychlou kolektivizací v zemědělství a přechodu na společné státně-soukromé podniky v průmyslu a obchodě. Kvůli rychlému přechodu vlastnictví byly narušeny tradiční způsoby vedení podniků a jejich vztahy s okolím. Výroba některých produktů se snížila, například u pěti z osmi nejdůležitějších výrobků těžkého průmyslu bylo zaznamenáno snížení kvality. Docházelo k nedostatkům, otevírací doba a služby v obchodech neodpovídaly potřebám zákazníků, některé známé značky ztratily svou pověst (Liu Suinian a Wu Qungan 1986: 164-165). Poté, co se ekonomické problémy výrazně zhoršily, musel Mao Zedong v polovině roku 1956 ustoupit umírněnému přístupu, musel souhlasit s útokem na ekonomický avanturismus a s ustoupením od Dvanáctiletého programu pro zemědělství. Tak byl ukončen první pokus o velké zrychlení ekonomického růstu Číny později nazývaný „první skok“ nebo „malý skok“, anglicky *„first leap forvard“*, *„little leap froward“* (MacFarquhar 1974: 86-91).

Chen Yun se k těmto událostem vyjadřuje zejména v proslovu na osmém celostátním sjezdu strany z 20.9.1956 a v proslovu na zasedání tajemníků provincií, autonomních oblastí a měst pod přímou samosprávou z 18.1.1957 (Chen Yun 1956, 1957a). V proslovu z 20.9.1956 se věnuje především problémům spojeným s přechodem soukromých podniků na společné státně-soukromé podniky. Chen Yun píše, že po jejich vytvoření ještě bude třeba upravit oblasti přístupu k práci kapitalistů a přístup k zaměstnancům a také vyřešit nové problémy způsobené touto transformací. Zaprvé říká, že opatření přijatá pro kontrolu nad soukromými kapitalistickými podniky, tedy objednávání výrobků a zpracování surovin státními společnostmi u soukromých podniků a státní monopol na nákup zemědělských produktů, již nejsou potřebná, naopak by mohla bránit rozvoji ekonomiky (Chen Yun 1956).

Velice zajímavá je část, ve které hovoří o problémech způsobených socialistickou transformací. Chen Yun v ní kritizuje spojení některých řemeslných dílen a kapitalistických podniků a tím způsobené snížení kvality a zúžení sortimentu zboží. Řešení podle Chen Yuna spočívá ve zrušení přidělování surovin a objednávání výrobků státních společností u výrobních podniků. Výrobní podniky by si měly samy obstarávat zásobování a prodej svých výrobků. Státem řízené nákupy a prodej by měly být zachovány jen pro nejdůležitější komodity, jako jsou bavlněná látka nebo cukr, ostatní zboží by mělo postupně přejít na volný nákup a prodej na trhu. Co se týká surovin, stát by měl podnikům přidělovat pouze nedostatkové suroviny, ostatní by měly podniky volně nakupovat. Změny měly nastat také v nákupech maloobchodů. Pokud by nadřazený velkoobchod nedodal včas maloobchodu požadované zboží, mohl se maloobchod obrátit na kterýkoli velkoobchod v zemi nebo přímo na výrobce. Cílem těchto opatření bylo, aby se továrny staraly o odbyt svých výrobků, zvýšily jejich kvalitu a rozšířily sortiment a aby se obchody přizpůsobily potřebám zákazníků (Chen Yun 1956).

Jedním z hlavních návrhů tedy bylo snížení státní kontroly nad výrobou a obchodem a zvýšení role trhu. Pro větší roli trhu se Chen Yun vyslovuje také v oblasti cenové politiky. Chen Yun uvádí tři případy, kdy mohlo dojít ke zvýšení ceny zboží, a obyvatelé se nemuseli bát vyšší inflace. Cena mohla být vyšší pro zboží vyšší kvality a zboží nově uvedené na trh. Mohlo se také jednat o zboží, které se začalo volně obchodovat na trhu, a proto se krátkodobě zvýšila jeho cena. Chen Yun uklidňoval, že povolení volného obchodování a následné možné zvýšení ceny by nemělo způsobit rychlý růst inflace. Zboží, které by se podle něj mělo volně obchodovat, totiž představovalo pouze čtvrtinu maloobchodních prodejů. Navíc většina tohoto zboží byla před rokem 1954 volně obchodována (Chen Yun 1956).

Na závěr Chen Yun uvádí, že by měl být změněn způsob plánování výroby některých výrobků. Když byly továrnám dány cíle pro zvýšení produktivity práce, snížení nákladů a další, továrny se snažily dodržet plán a nevěnovaly pozornost tomu, jestli jejich výroba odpovídá poptávce na trhu. Pro zboží každodenní potřeby a pro řemeslné výrobky by tedy měly být stanoveny pouze kontrolní standardy. Továrny by si měly samy podle poptávky na trhu stanovit cíle a podle výsledku na konci roku odvádět zisk. Pokud se budou podniky rozvíjet a dodržovat státem daný finanční rámec, pak odvod zisku podle konečného výsledku nemůže znamenat ztrátu pro stát (Chen Yun 1956).

Všechna tato opatření představovala zvýšení role tržních mechanismů v ekonomice. Díky volnému obchodování některých výrobků a možnosti cenové konkurence se měla zvýšit kvalita výrobků. Podniky se měly snažit vyhovět poptávce na trhu. Tyto názory představovaly velkou změnu v Chen Yunově postoji k správnému řízení ekonomiky. Velice pravděpodobné je, že svůj názor změnil na základě zkušeností s vývojem ekonomiky v 50. letech. Velká moc soukromých spekulantů na konci 40. let vedla Chen Yuna k přesvědčení, že nejlepším řešením je co největší státní kontrola nad trhem. Vývoj v polovině 50. let ukázal, že přílišná kontrola nad výrobou a cenami vede k odtržení nabídky a poptávky, firmy nevyrábějí to, co lidé požadují, a tím pádem dochází k plýtvání zdrojů. V tomto textu tedy navrhl řešení problémů, které spočívalo v částečném uvolnění kontroly. Stát si však měl zachovat rozhodující kontrolu nad nejdůležitějšími produkty. Ty byly důležité nejen pro zásobování průmyslové výroby surovinami a obyvatele měst potravinami, ale také jako produkty pro vývoz, díky kterým mohl být financován dovoz.

V proslovu z 18.1.1957 Chen Yun upozorňuje na problémy způsobené snahou o dosažení vysokých výkonů různých odvětví v roce 1956 (Chen Yun 1957a). Z textu také můžeme usoudit, jakým způsobem podle něj měla být ekonomika vedena a plánována v budoucnosti.

V roce 1956 byly výdaje o 3 miliardy yuanů vyšší než bylo plánováno. Tyto vyšší výdaje byly způsobeny růstem investic, přičemž podle Chen Yuna byly některé investice použity nevhodně. Dále je způsobil nárůst výdajů na mzdy. V roce 1956 mělo být zaměstnáno 840 000 nových zaměstnanců, ve skutečnosti však bylo přijato dalších více než milion zaměstnanců. Navíc byly některým stávajícím zaměstnancům příliš zvýšeny mzdy. Třetím důvodem byla vyšší částka poskytnutá formou půjček rolníkům a dalších půjček (Chen Yun 1957a).

Kvůli tomuto zvýšení výdajů se zvýšila koupěschopnost obyvatelstva, které poptávalo více zboží. Produkce v roce 1956 se sice zvýšila, nebyla však schopna pokrýt zvýšení poptávky. Problémem byl nejen nedostatek spotřebního zboží, ale také nedostatek surovin pro průmyslovou výrobu. Podle Chen Yuna tento nedostatek vedl v některých oblastech dokonce k přechodu na směnný obchod, k nakupování zboží za účelem spekulací a k růstu cen některých druhů zboží (Chen Yun 1957a).

Řešení této situace podle Chen Yuna spočívalo v šetření ve všech oblastech, kde se ušetřit dalo, a ve zvyšování produkce. Dále se měly snížit investice do infrastruktury tak, aby rozsah budování v roce 1957 odpovídal finančním a materiálním možnostem státu, tedy příjmům státního rozpočtu a dodávkám surovin. Přitom se musí rozlišovat, jestli se snižují investice do „kostí“ nebo do „masa“, podle Chen Yuna není možné snižovat jen investice do „masa“ (Chen Yun 1957a). Tyto pojmy byly používány při sestavování plánů, „kostmi“ se myslely investice do projektů průmyslu a dopravy, „masem“ investice do pomocných zařízení a infrastruktury pro dělníky (výzkum, zdravotnictví, obchody) (Chen Yun 1995d). Důležité podle Chen Yuna také bylo plánovaně snížit rychlost růstu poptávky ve společnosti. V následujících dvou letech se mohly celkové výdaje na mzdy zvýšit jen mírně, neměli by být přijímáni noví zaměstnanci. Cena zemědělských produktů se neměla zvyšovat, jedině že by příliš nízká cena způsobovala pokles produkce. Také by měly být prodávány státní dluhopisy a podporováno spoření (Chen Yun 1957a).

V tomto proslovu se tedy Chen Yun vyslovil pro snížení investic do infrastruktury a upozornil na to, že nelze pouze zvyšovat investice do průmyslu a dopravy bez ohledu na vývoj ostatních odvětví a přizpůsobení investic do ostatních infrastrukturních projektů. V tomto se jeho proslov shodoval se zprávou Zhou Enlaie „Plán pro rozvoj národního hospodářství a pro kontrolu nad finančním rozpočtem v roce 1957“ z listopadu 1956 (Liu Suinian a Wu Qungan 1986: 170-171). Z Chen Yunova proslovu je také zřejmé, že si uvědomoval vztahy mezi zvýšením výdajů státu a zvýšením poptávky po zboží a surovinách.

Na čtvrtém národním zasedání pro plánování v únoru 1957 byly skutečně v návrhu plánu pro rok 1957 sníženy položky investic do infrastruktury, administrativních výdajů, výdajů na obranu, plánů pro pracovní sílu, výdajů na kulturu a vzdělání. V roce 1957 se podařilo zlepšit situaci v dodávkách komodit a materiálů, nejdůležitějších surovin byl však stále velký nedostatek (Lui Suinian 1986: 171). Tyto kroky byly v souladu s Chen Yunovými návrhy a pomohly alespoň částečně změnit situaci.

4.2 Rozhodnutí pro Velký skok a jeho hlavní body

Z proslovů z 18.1.1957 a 24.9.1957 je patrné, jaká byla Chen Yunova představa druhého pětiletého plánu (DPP). Chen Yun neprosazoval rychlý rozvoj, naopak kladl důraz na vyvážený rozvoj a na zkoumání a upravování proporcí mezi jednotlivými odvětvími. Na rozdíl od jeho návrhů pro PPP nyní pro zvýšení zemědělské produkce prosazoval zvýšení investic do zemědělství a ne kolektivizaci (Chen Yun 1957a, 1957b).

> „Ale musíme si uvědomit, že kolektivizace pouze vytvořila podmínky pro rozvoj zemědělství, nevyřešila však základní problém. Výsledky mnohých opatření pro zvýšení zemědělské produkce budou patrné až za určitou dobu, obecně bude třeba 7,8 až 10 let. Pokud se ve druhém pětiletém plánu nebudeme soustředit na rozvoj zemědělství a budeme se mu věnovat až ve třetím pětiletém plánu, to bude již příliš pozdě, to může způsobit, že dalších 15 let budeme v napjaté situaci (Chen Yun 1957b).“

Chen Yun uvádí, že velice pro růst produkce zemědělství je důležité zvýšení výroby a používání chemických hnojiv a rozšíření zavodňovacích kanálů. Z tohoto textu také vyplývá, že mnoho dalších členů vedení komunistické strany působících v ústředí i v místních vládách podporovalo zvýšení investic do zemědělství. Podle Chen Yuna dokonce sám Mao Zedong mluvil o možnosti zvýšení mechanizace zemědělství (Chen Yun 1957b).

Podle Lardyho (1987a: 361) souhlasili s tímto umírněným postupem členové komunistické strany, kteří se na plánování podíleli, tedy premiér Zhou Enlai, předseda Státní plánovací komise Li Fuchun a ministr financí Li Xiannian. Naopak, odlišnou strategii, strategii Velkého skoku *Dayuejin* 大跃进 v roce 1958 plně podporovali Liu Shaoqi, Deng Xiaoping a většina dalších členů vedení komunistické strany (Lieberthal 1987: 306-307).

Základními body strategie Velkého skoku byly masová mobilizace zdrojů, především pracovní síly, a kolektivizace v zemědělství. Co se týká průmyslu, byly podporovány moderní i méně vyspělé způsoby výroby (výroba „na dvoře“). Přístup k zemědělství a průmyslu se od PPP nelišil, rozvoj průmyslu byl založen na investicích, zatímco rozvoj zemědělství na reorganizaci a mobilizaci pracovní síly. Plánování existovalo ve smyslu stanovení vysokých cílů pro nejdůležitější odvětví a byly podporovány všechny postupy, díky kterým by ostatní odvětví držela krok s těmi vedoucími. Velký skok se také vyznačoval tím, že nebyl brán ohled na technické normy a měl se dodržovat slogan „více, rychleji, lépe a hospodárněji“. Stejně jako za prvního „skoku vpřed“ však „více a rychleji“ převládlo a kvalita a šetření zdrojů ustoupilo do pozadí (Lieberthal 1988: 305, Lardy 1987b: 363-364).

Důvodů, proč byla nakonec zvolena strategie Velkého skoku, bylo několik. Zaprvé Chen Yunem podporovaný DPP sliboval velice pomalý růst. Zadruhé byl závislý na práci odborníků, z nichž se po Kampani proti pravičákům stala odsuzovaná třída. Strategie DPP byla založena na ekonomických pobídkách, Mao Zedong však podporoval spíše ideologickou motivaci. Dalším důvodem mohlo být také to, že Mao Zedong se snažil přenést pozornost na oblasti, kterým více rozuměl. Závěrem je třeba říci, že strategie Velkého skoku a masová mobilizace byla v souladu s historickou zkušeností Komunistické strany Číny (Lieberthal 1987: 299-304).

Mao Zedong začal prosazovat strategii Velkého skoku od konference v Qingdau v roce 1957. Prosazoval jej také na dalších konferencích a na třetím plenárním zasedání osmého ústředního výboru. Na tomto zasedání přednesl Chen Yun také výše citovaný proslov z 24.9.1957 (Chen Yun 1957b). Je tedy jasné, že názory Mao Zedonga a Chen Yuna se velice lišily a oba se snažili veřejně obhájit svůj postoj. Velký skok byl nakonec oficiálně přijat na druhém zasedání osmého sjezdu strany v květnu 1958 (Lieberthal 1987: 305).

Poslední uveřejněný text Chen Yuna v roce 1957 je dokument předložený Státní radě 8.11.1957, který se zabýval opatřeními pro zlepšení správy průmyslu. Chen Yun v něm navrhl přenesení správy některých podniků na místní vlády, rozšíření pravomocí místních vlád a také rozšíření pravomocí vedení podniků (Chen Yun 1957c). Poté až do roku 1959 nejsou známy žádné jeho texty. Je jasné, že jeho ohled na směřování ekonomiky nebyl přijat, proto možná, jak píše Bachman (1985: 69), dobrovolně ustoupil stranou.

4.3 Chen Yunova role ve vedení ekonomiky v letech 1958 až 1960

Kvůli tlaku z vedoucích pozic byly z nižších míst hlášeny neobvykle dobré výsledky sklizně roku 1958, celková produkce obilovin údajně dosáhla dvojnásobku produkce roku 1957. Tyto výsledky byly velice nadhodnoceny, nikdo se však nepozastavoval nad jejich věrohodností, proto byla na jejich základě přijata další opatření. Zaprvé se předpokládalo, že je možné zvýšit investice do průmyslu a navýšit počet dělníků, protože již nebude problém se zásobováním měst potravinami. V komunách byl zaveden přídělový systém a společné stravování. Také byla snížena plocha, na níž se pěstovaly obilniny (Lardy 1987b: 363-367).

Od začátku roku 1958 postupně rostl cíl pro investice do průmyslu, původně byl stanoven na 14,6 miliard yuanů. Ovšem skutečné investice dosáhly 38,6 miliard yuanů, byl to téměř dvojnásobek oproti roku 1957. S těmito investicemi rostla výstavba a průmyslová produkce, pro kterou bylo třeba zaměstnávat stále více dělníků. V roce 1958 vzrostl počet dělníků ve

městech o 21 milionů, což byl 85 % nárůst proti roku 1957. To byl problém, na který v roce 1959 upozorňoval Chen Yun. Byl si totiž vědom, že takto vysoký nárůst počtu dělníků klade velké požadavky na jejich zásobování potravinami a tedy na státní nákupy obilnin. Kvůli zvyšování investic a růstu počtu dělníků byly skutečně kladeny stále větší požadavky na zásobování státu obilím. V roce 1959 poklesla produkce obilovin, požadavky státu na odvod daně v naturáliích a další povinné odvody však vzrostly. Stát tak získal 28 % produkce obilovin pro použití mimo venkovské oblasti, což znamenalo vzrůst o 17 procentních bodů oproti roku 1957. Produkce potravin v roce 1959 klesla z důvodu snížení rozlohy půdy určené pro obiloviny. V roce 1960 byla tato chyba napravena, ovšem další problémy, jako špatné řízení zemědělské práce, nekvalitní zavodňovací zařízení a snižování pracovníků v zemědělství přetrvávaly. V roce 1960 navíc úrodu ovlivnilo nepříznivé počasí. Dalším problémem bylo kladení důrazu na samostatnost komun a dalších správních celků a snížení množství přepravovaných potravin oproti předešlým letům (Lardy 1987b: 369-377).

V roce 1959 se proti strategii Velkého skoku postavili Peng Dehuai a Chen Yun. Oba v zimě 1958/1959 navštívili venkovské oblasti a konstatovali, že údaje o sklizni musely být nadhodnocené a že situace ve venkovských oblastech je vážná. (Lardy 1987b: 379-380) Chen Yun následně napsal dopis soudruhům malé ústřední skupiny pro hospodářství, ve kterém navrhoval řešení tehdejší těžké situace. Chen Yun v něm uvedl, že předešlý rok byly odhady zemědělské produkce příliš vysoké, proto se spotřebovalo více, než se mělo spotřebovat, a poklesly zásoby potravin. Chen Yun navrhl řešení, které spočívalo v šetření potravinami za každou cenu, dále v jednotné organizaci zásobování měst vepřovým masem, drůbeží, vejci a odborném plánování výroby věcí každodenní potřeby. Chen Yun také kritizoval, že v roce 1958 bylo přijato příliš mnoho dělníků, což způsobilo nárůst kupní síly ve městech. Přestože již měli podobnou zkušenost z roku 1956, této chyby se nevyvarovali. Podle Chen Yuna bylo nutné snížit počet dělníků a dále přísně kontrolovat jejich počet (Chen Yun 1959a).

Pro plán na rok 1960 navrhuje, aby byly vytvořeny dva cíle pro výrobu. První, založený na kapacitě továren využívané na konci roku 1959, by v každém případě musel být splněn. Pro druhý cíl by mohli vzít v úvahu i kapacitu továren nově uvedených do provozu v roce 1960 a nevyužitou kapacitu továren na konci roku 1959, tohoto cíle by se snažili dosáhnout, doufali by v něj. Chen Yun také klade důraz na to, aby se pečlivě propočítaly vztahy mezi všemi odvětvími a poté určily dosažitelné cíle (Chen Yun 1959a).

V tomto dopise se tedy Chen Yun snaží odradit od nastavování příliš vysokých a nepromyšlených cílů. Klade důraz na promyšlené plánování. Také upozorňuje na to, že nárůst obyvatel měst a jejich kupní síly představuje velký problém. Chen Yun však příliš nekritizuje všechny chyby, ke kterým při vedení ekonomiky došlo.

Nicméně ani Chen Yunovo ani Peng Dehuaiovo varování nebylo vyslyšeno a v roce 1959 se pokračovalo ve strategii Velkého skoku. Mobilizace zdrojů byla v roce 1959 ještě zintenzivněna, investice dosáhly nebývalé výše. Zároveň s tím rostly požadavky státu na výkup obilnin a rolníkům zůstávalo obilnin stále méně (Lardy 1987b: 379-381).

V důsledku všech výše popsaných problémů propukl v Číně zřejmě největší hladomor 20. století. Celkový počet úmrtí překračující standardní počet úmrtí je odhadován na 16 až 27 milionů. Tento hladomor z výše uvedených důvodů více zasáhl venkovské oblasti (Lardy 1987b: 376-377). Rokem, kdy bylo venkovskému obyvatelstvu ponecháno nejmenší množství potravin a došlo k největšímu zvýšení úmrtnosti, byl rok 1960. Přesto byla přijatá řešení jen malého významu. Byly mírně sníženy výkupy obilí státem, exporty obilí a příděly obilnin městskému obyvatelstvu. Dále byly také posíleny rozhodovací pravomoci prostředních jednotek v hierarchii komun, brigád, a čímž měla být posílena motivace k práci (Lardy 1987b: 382-383).

Podle MacFarquhara (1983: 88-89) se Mao Zedong již od roku 1958 zaměřil na zvyšování produkce oceli a situaci v zemědělství nevěnoval takovou pozornost. Produkce oceli v roce 1957 dosáhla 5,35 milionů tun. Cíl pro rok 1958 byl postupně zvyšován z 6,2 milionů tun na 10,7 milionů tun a v září 1958 Mao mluvil dokonce o 11 nebo 12 milionech tun. Mao Zedong očekával, že produkce v roce 1959 dosáhne 30 milionů tun. Na tyto nerealistické požadavky reagoval Chen Yun ve svém dopise Mao Zedongovi z 15.5.1959 (Chen Yun 1959b). V tomto dopise píše, že soudruzi pracující na určení cíle pro výrobu oceli se shodli, že rozumným cílem pro rok 1959 je 9 milionů tun. Dále uvádí, že se samozřejmě musí snažit plán překročit, ale cíl by se neměl nastavovat výše, aby došlo k ustálení výroby a plán se opět několikrát neměnil. Chen Yun také upozorňuje na to, že se musí dbát na kvalitu železa a oceli. Jak se zdá, tento dopis neměl na Mao Zedonga velký vliv, Mao totiž odhadoval, že v roce 1960 se bude produkce oceli ČLR blížit produkci SSSR, která podle něj měla tou dobou být asi 60 milionů tun. Někteří ekonomové uvádějí, že právě tyto nerealistické cíle pro výrobu oceli byly rozhodujícím faktorem, který během Velkého skoku způsobil velké nerovnováhy v čínské ekonomice (MacFarquhar 1983: 88-90).

Chen Yunovi se během Velkého skoku nepodařilo prosadit své názory na vedení ekonomiky. V následujících letech ekonomické obnovy a stabilizace však měl opět příležitost ukázat, že jeho návrhy kladoucí důraz na vyrovnaný a pomalejší růst mohou pomoci k nápravě problémů způsobených Velkým skokem.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jaké byly Chen Yunovy názory na řízení ekonomiky a do jaké míry se mu podařilo je prosadit. Nyní charakterizuji Chen Yunovy názory v jednotlivých obdobích, tedy v období před centrálním plánováním, v období prvního pětiletého plánu a v období Velkého skoku.

Jak jsme viděli, nejdůležitějším úkolem ekonomického vedení po roce 1949 bylo zkrocení zničující inflace. Po analýze Chen Yunových spisů jsem došla k závěru, že autorem nebo spoluautorem mnoha opatření pro potlačení inflace byl právě Chen Yun, v té době předseda Ústřední finanční a ekonomické komise. Ke konci roku 1949 navrhl velice rafinovaný zákrok proti spekulantům, kdy pomocí operací na trhu měla být podlomena ekonomická síla spekulantů. Z Chen Yunových textů také vyplynulo, že krátce po zákroku musel stát pomoci soukromým firmám, aby nezbankrotovaly a přešly od spekulací k jejich běžné činnosti.

Chen Yun si ale uvědomoval, že hlavní příčinou vysoké inflace bylo financování deficitu státního rozpočtu tisknutím nových peněz. Proto navrhl další dvě opatření. Prvním z nich bylo co nejpřesnější plánování vydávání nových peněz do oběhu, aby nedocházelo k šokům v podobě vydání velkého objemu peněz do oběhu najednou. Zadruhé, Chen Yun navrhl vydávání státních dluhopisů, což je způsob financování státního rozpočtu, který nepodporuje inflaci. Zákrok proti inflaci je poměrně známý, o dalších dvou Chen Yunových vhodných opatřeních se ale příliš nemluví, doklady o nich jsem našla právě v Chen Yunových spisech.

Vysokou inflaci se podařilo překonat v březnu roku 1950, přitom ke konci roku 1949 byla stále velice vysoká. Na jejím velice rychlém poražení se z velké části podílel Chen Yun. Chen Yun se v roce 1950 také podílel na sjednocení ekonomické správy, které bylo důležité pro nastolení ekonomické stability. Z jeho textů z tohoto období vztahujících se ke kontrole státu nad soukromým sektorem vyplývá, že v tu dobu byl zastáncem velké státní kontroly nad soukromým sektorem a trhem.

Dospěla jsem k závěru, že v období od roku 1949 do roku 1952 hrál Chen Yun ve vedení čínské ekonomiky zásadní roli. Charakteristické pro jeho práci bylo promýšlení všech kroků do detailů a také opatrnost. Chen Yun si totiž uvědomoval, že s činností v oblasti ekonomiky nemají on ani jeho kolegové velké zkušenosti, a proto musí být velmi opatrní a musí se snažit vyvarovat chyb.

Z porovnání Chen Yunových komentářů k práci na formulaci prvního pětiletého plánu a konečnou podobou plánu vyplývá, že se Chen Yun na jeho tvorbě podílel, nepodařilo se mu však prosadit všechny jeho návrhy. První pětiletý plán byl do velké míry inspirován sovětským modelem, jeho hlavním bodem byly vysoké investice do průmyslu, především do těžkého průmyslu. Chen Yun tento základní bod nezpochybňoval. Po zkušenostech s vážným nedostatkem potravin a surovin z let 1953 a 1954 věnoval Chen Yun velkou pozornost „proporcionálnímu růstu", tedy vztahům mezi jednotlivými odvětvími. Celkový přístup Chen Yuna k plánování byl spíše opatrný, za největší slabinu plánu považoval zemědělství, což se nakonec potvrdilo. V této době však ještě souhlasil s tím, že hlavním faktorem podporujícím růst zemědělské produkce má být kolektivizace.

V druhé polovině 50. let Chen Yun přehodnotil svůj názor na roli státu a trhu v ekonomice, zřejmě v důsledku zkušeností s problémy způsobenými „prvním skokem vpřed". Chen Yun začal prosazovat uvolnění státní kontroly nad některými odvětvími a posílení role trhu. Změny se měly týkat zejména spotřebního zboží. Měl být zrušen státní monopol, cena měla být určována nabídkou a poptávkou na trhu, podniky měly mít možnost za dodržených základních požadavků daných státem plánovat svou výrobu podle nabídky a poptávky na trhu. Chen Yun si uvědomoval, že kdyby byly tyto změny provedeny, podniky by se musely snažit vyhovět poptávce. Mimo jiné by tak stoupla kvalita jejich výrobků.

Chen Yunovy představy o druhém pětiletém plánu byly značně odlišné od strategie Velkého skoku. Chen Yun prosazoval důkladné promyšlení vztahů mezi jednotlivými odvětvími a zvýšení investic do zemědělství. Zvyšování zemědělské produkce se podle něj nemohlo opírat pouze o kolektivizaci. Jedním z hlavních důvodů, proč nebyly tyto umírněné návrhy přijaty, bylo to, že neslibovaly rychlý ekonomický růst. Chen Yun se v roce 1959 snažil varovat před neblahými dopady Velkého skoku a navrhoval řešení spočívající zejména ve snížení investic do infrastruktury a snížení počtu dělníků. Jeho návrhy však opět nebyly přijaty. V druhé polovině 50. let tedy Chen Yun neměl tak velký vliv na ekonomické dění jako v období od roku 1949 přibližně do roku 1955.

Po analýze Chen Yunových vybraných spisů z let 1949 až 1962 jsem dospěla k závěru, že jeho postoj byl pragmatický, ne ideologický. Své návrhy formuloval tak, aby byly v souladu se skutečným stavem ekonomiky. Chen Yun byl také velmi opatrný a umírněný. Z jeho textů vyplývá, že se snažil promyslet všechny možnosti ekonomického vývoje a připravit možná řešení těchto problémů. V tomto období Chen Yun také začal prosazovat větší roli trhu

v ekonomice, jednalo se o myšlenku, kterou rozvíjel v dalších letech. Největší podíl na řízení ekonomiky měl v letech 1949 až 1952, poté se jeho role v ekonomickém vedení zmenšovala. To nic nemění na skutečnosti, že Chen Yun byl jednou z nejvýznamnějších postav pro čínskou ekonomiku ve studovaném období a měl velkou zásluhu na tom, že se čínská ekonomika vzpamatovala z mnohaleté vysoké inflace.

Seznam použité literatury

Prameny

Chen Yun 陈云 (1945). „Zen yang zuo hao caizheng gongzuo 怎样做好财政工作.“ [Jak správně spravovat veřejné finance]. *Chen Yun wenxuan di yi juan* 陈云文选第一卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, první díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66607/index.html. (Navštíveno 1.5.2015).

Chen Yun 陈云 (1949a). „Guanyu chengli zhongyang caizheng jingji weiyuanhui de shuoming 关于成立中央财政经济委员会的说明.“ [Vysvětlení založení Ústředního finanční a ekonomické komise]. *Chen Yun wenxuan di yi juan* 陈云文选第一卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, první díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.peoplex.com.cn/GB/64184/64185/66607/index.html. (Navštíveno 2.6.2015).

Chen Yun 陈云 (1949b). „Kefu caizheng Jinci de yanzhong kunnnan 克服财政经济的严重困难.“ [Překonání závažných finančních a ekonomických problémů]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 2.6.2015).

Chen Yun 陈云 (1949c). „Zhizhi wujia mengzhang 制止物价猛涨.“ [Zastavení rychle rostoucích cen]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 20.9.2015).

Chen Yun 陈云 (1949d). „Faxing gongzhai mibu caizheng chizi 发行公债弥补财政赤字.“ [Vydávání dluhopisů pro vyrovnání deficitu]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 20.9.2015).

Chen Yun 陈云 (1949e). „Gongzhai he chaopiao de fading jihua 公债和钞票的发行计划.“ [Plán vydávání státních dluhopisů a peněz]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 10.10.2015).

Chen Yun 陈云 (1949f). „Caizheng jingji yao tongyi guanli 财政经济要统一管理.“ [Finance a ekonomika se musí spravovat jednotně]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 10.10.2015).

Chen Yun 陈云 (1950a). „Shanghai gongshangjie qingkuang 上海工商界情况.“ [Situace průmyslu a obchodu v Šanghaji]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 17.10.2015).

Chen Yun 陈云 (1950b). „Caijing xun bao er ze 财经旬报二则.“ [Zpráva o hospodářství těchto deseti dnů]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 17.10.2015).

Chen Yun 陈云 (1950c). „Caizheng zhuangkuang he liangshi zhuangkuang 财政状况和粮食状况.“ [Stav ekonomiky a financí a stav obilovin]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 6.11.2015).

Chen Yun 陈云 (1950d). „Juxu wending jinrong wujia 继续稳定金融物价.“ [Pokračujme v uklidňování finanční situace a cen]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 6.11.2015).

Chen Yun 陈云 (1950e). „Niuzhuan shangpin zhixiao 扭转商品滞销.“ [Zvrátit situaci špatně se prodávajících výrobků]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 6.11.2015).

Chen Yun 陈云 (1950f). „Diaozheng gongsi guanxi he zhengdun shuishou 调整公私关系和整顿税收.“ [Upravení vztahů veřejného a soukromého sektoru a sjednocení výběru daní]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl].

[online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 14.11.2015).

Chen Yun 陈云 (1950g). „Muqian Jinci xingshi he diaozheng gongshangye, diaozheng shuishou de cuoshi 目前经济形势和调整工商业、调整税收的措施.“ [Současné kroky k upravení stavu ekonomiky a průmyslu a obchodu, k upravení výběru daní]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 14.11.2015).

Chen Yun 陈云 (1951). „Yi jiu wu yi nian caijing gongzuo yaodian 一九五一年财经工作要点.“ [Základní body ekonomické správy roku 1951]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 14.11.2015).

Chen Yun 陈云 (1952a). „Yi jiu wu er nian caijing gongzuo de renwu 一九五二年财经工作的方针和任务.“ [Základní politika a úkoly ekonomické a finanční správy pro rok 1952]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 22.11.2015).

Chen Yun 陈云 (1952b). „Shichang qingkuang yu gongsi guanxi 市场情况与公私关系.“ [Situace na trhu a vztahy soukromého a veřejného sektoru]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 22.11.2015).

Chen Yun 陈云 (1953a). „Liangshi yao tongchou tongzhi 粮食要统筹统支.“ [Obiloviny se musejí jednotně plánovat a jednotně vydávat]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 22.11.2015).

Chen Yun 陈云 (1953b). „Shixing liangshi tonggou tongxiao 实行粮食统购统销.“ [Zavést jednotný výkup a přidělování obilovin]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷.

[Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 10.12.2015).

Chen Yun 陈云 (1954). „Guanyu diyi ge wunian jihua de ji dian shuoming 关于第一个五年计划的几点说明.“ [Několik vysvětlení k prvnímu pětiletému plánu]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 22.2.2016).

Chen Yun 陈云 (1955). „Guanyu fazhan guomin jingji de di yi ge wu nian jihua de baogao (jiexuan) 关于发展国民经济的第一个五年计划的报告(节选).“ [Zpráva o prvním pětiletém plánu pro rozvoj lidové ekonomiky (výběr)]. *Dang de wenxian*. 党的文献. 1995/3, 12-20.

Chen Yun 陈云 (1956). „Shehuizhuyi gaizao jiben wancheng yihou de xin wenti 社会主义改造基本完成以后的新问题.“ [Nové problémy po základním dokončení socialistické transformace]. *Chen Yun wenxuan di san juan* 陈云文选第三卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, třetí díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66609/index.html. (Navštíveno 12.3.2016).

Chen Yun 陈云 (1957a). „Jianshe guimo yao he guoli xiang sheying 建设规模要和国力相适应.“ [Rozsah budování se musí přizpůsobit síle státu]. *Chen Yun wenxuan di san juan* 陈云文选第三卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, třetí díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66609/index.html. (Navštíveno 8.6.2016).

Chen Yun 陈云 (1957b). „Jiejue chi chuan wnti de zhuyao banfa 解决吃穿问题的主要办法.“ [Hlavní způsob řešení problémů s potravinami a ošacením]. *Chen Yun wenxuan di san juan* 陈云文选第三卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, třetí díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66609/index.html. (Navštíveno 8.6.2016).

Chen Yun 陈云 (1957c). „Guanyu gaijin gongye guanli tizhi de guiding 关于改进工业管理体制的规定.“ [O opatřeních pro zlepšení systému pro správu průmyslu]. *Chen Yun wenxuan di san juan* 陈云文选第三卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, třetí díl]. [online]. Renminwang.

Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66609/index.html. (Navštíveno 8.6.2016).

Chen Yun 陈云 (1959a). „Gei zhongyang caijing xiaozu getongzhi de xin 给中央财经小组各同志的信.“ [Dopis každému soudruhovi malé ústřední skupiny pro hospodářství]. *Chen Yun wenxuan di san juan* 陈云文选第三卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, třetí díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66609/index.html. (Navštíveno 12.3.2016).

Chen Yun 陈云 (1959b). „Jiu ganglie zhibiao wenti gei Mao Zedong tongzhi de xin 就钢铁指标问题给毛泽东同志的信.“ [Dopis soudruhu Mao Zedongovi týkající se cíle pro výrobu oceli]. *Chen Yun wenxuan di san juan* 陈云文选第三卷. [Chen Yunovy vybrané spisy, třetí díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66609/index.html. (Navštíveno 12.3.2016).

Chen Yun 陈云 (1995a). „Zhushi 注释 [243].“ [Poznámky (243)]. *Chen Yun wenxuan di yi juan* 陈云文选第一卷 [Chen Yunovy vybrané spisy, první díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66607/index.html. (Navštíveno 1.4.2016).

Chen Yun 陈云 (1995b). „Zhushi 注释 [2].“ [Poznámky (2)]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷 [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 1.4.2016).

Chen Yun 陈云 (1995c). „Zhushi 注释 [11].“ [Poznámky (11)]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷 [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 1.4.2016).

Chen Yun 陈云 (1995d). „Zhushi 注释 [167].“ [Poznámky (167)]. *Chen Yun wenxuan di er juan* 陈云文选第二卷 [Chen Yunovy vybrané spisy, druhý díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66608/index.html. (Navštíveno 1.4.2016).

Chen Yun 陈云 (1995d). „Zhushi 注释 [31].“ [Poznámky (31)]. *Chen Yun wenxuan di san juan* 陈云文选第三卷 [Chen Yunovy vybrané spisy, třetí díl]. [online]. Renminwang.

Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66609/index.html. (Navštíveno 1.4.2016).

Chen Yun 陈云 (1995e). „Zhushi 注释 [74].“ [Poznámky (74)]. *Chen Yun wenxuan di san juan* 陈云文选第三卷 [Chen Yunovy vybrané spisy, třetí díl]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66609/index.html. (Navštíveno 1.4.2016).

Li Fuchun 李富春 (1955). *Guanyu fazhan guomin jingji de di yi ge wu nian jihua de baogao* 关于发展国民经济的第一个五年计划的报告（节录）. [Zpráva o prvním pětiletém plánu pro rozvoj lidové ekonomiky (výtah)]. [online]. Renminwang. Dostupné na: http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64186/66660/4493007.html. (navštíveno 7.6.2016).

Literatura

Bachman, David M. (1985). *Chen Yun And The Chinese Political System*. China Research Monographs. Berkeley: Institute of East Asian Studies, University of California.

Brodsgaard, Kjeld E. (1983). „Paradigmatic Change: Readjustment and Reform in the Chinese Economy, 1953-1981, Part I“. *Modern China*, 9.1, 37-83. [online]. Dostupné na: http://www.jstor.org/stable/188878. (Navštíveno 6.6.2016).

Eckstein, Alexander. (1977). *China's Economic Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press.

Frank, Robert H, a Bernanke, Ben. (2003). *Ekonomie*. Profesionál. Praha: Grada.

Howe, Christopher. (1978). *China's Economy: A Basic Guide*. London: Elek Books.

Hsü, Immanuel C. Y. (1975). *The Rise Of Modern China*. New York: Oxford University Press.

Huang, A. (1948). „The Inflation in China.“ *The Quarterly Journal of Economics.* 62.4, 562-575. [online]. Dostupné na: http://www.jstor.org/stable/1881765. (Navštíveno 26.5.2016)

Lardy, Nicholas (1987a). „Economic recovery and the 1st Five-Year Plan“. In: Twitchett, D.C. (ed), *The Cambridge history of China, Volume 14 The People's Republic, Part I: The Emergence of Revolutionary China 1949 - 1965*. Cambridge: Cambridge University Press. 144-184.

Lardy, Nicholas (1987b). „The Chinese economy under stress, 1958 – 1965“. In: Twitchett, D.C. (ed), *The Cambridge history of China, Volume 14 The People's Republic, Part I: The Emergence of Revolutionary China 1949 - 1965*. Cambridge: Cambridge University Press. 360-397.

Lewis, Greg. (2013). „Financial Warfare In Revolutionary China, 1949–1950: Chen Yun, Nan Hanchen, And The People's Bank“. *Twentieth-Century China*. 29.1, 105-119.

Lieberthal, Keneth (1987). „The Great Leap Forward and the split in the Yenan leadership“. In: Twitchett, D.C. (ed), *The Cambridge history of China, Volume 14 The People's Republic, Part I: The Emergence of Revolutionary China 1949 - 1965*. Cambridge: Cambridge University Press. 293-359.

Liu Suinian a Wu Qungan. (1986). *China's Socialist Economy: An Outline History, 1949-1984*. Beijing: Beijing Review.

Ma Debin. (2012). *Money and Monetary System in China in the 19th – 20th Century: An Overview.* [online]. London: London School of Economics. Dotupné na: http://www.lse.ac.uk/economicHistory/workingPapers/2012/WP159.pdf. (Navštíveno 17.4.2016)

MacFarquhar, Roderick. (1974). *The Origins Of The Cultural Revolution 1: Contradictions among the People 1956-1957*. New York: Columbia University Press.

MacFarquhar, Roderick. (1983). *The Origins Of The Cultural Revolution 2: The Great Leap Forward 1958-1960*. Studies Of The East Asian Institute. New York: Columbia University Press.

Myers, Ramon H. (1980). *The Chinese Economy, Past And Present*. Wadsworth Civilization In Asia Series. Belmont: Wadsworth.

Pavelka, Tomáš. (2007). *Makroekonomie: Základní Kurz*. Praha: Melandrium.

Romer, David. (2012). *Advanced Macroeconomics*. New York: McGraw-Hill.

The State Statistical Bureau. (1960). *Ten great years: statistics of the economic and cultural achievements of The People's republic of China*. Peking: Foreign Languages Press.

Teiwes, Frederic (1987). „Establishment and consolidation of the new regime“. In: Twitchett, D.C. (ed), *The Cambridge history of China, Volume 14 The People's Republic, Part I: The Emergence of Revolutionary China 1949 - 1965*. Cambridge: Cambridge University Press. 51-143.

Wang Mengkui 王梦奎. (2012). „Bianxuan Chen Yun zhuzuo de huiyi 编选陈云著作的会议“ [Vzpomínky na editaci Chen Yunových spisů]. *Zhongguo fazhan guanjia.* 6, 51-58.

Yuan Baohua 袁宝华. (1985). *Dangdai Zhongguo de jingji guanli* 当代中国的经济管理 [Ekonomická správa současné Číny]. Beijing: Zhongguo shehui kexue chubanshe.

Zhongguo da baike quanshu (jianming ban) 中国大百科全书 (简明版). (1998). Sv. 2. *Zhongguo da baike quanshu (jianming ban)* 中国大百科全书 (简明版). Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe.